

FILOZOFSKI FAKULTET UNIVERZITETA U SARAJEVU

ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

Determiniranost razrednog ugođaja odnosom nastavnik-učenik

Završni magistarski rad

Mentorica: doc. dr. Sandra Bjelan-Guska

Studentica: Emina Džuho

Sarajevo, juni 2022. godine

Sadržaj:

Uvod.....	4
1. TEORIJSKI DIO	6
1.1 Definiranje ključnih pojmova	7
1.2 Karakteristike nastavnika.....	9
1.3 Stilovi odgoja i obrazovanja nastavnika	12
1.4 Karakteristike učenika.....	15
1.5 Odnosi između učenika	16
1.6 Odnosi između nastavnika i učenika.....	18
1.7 Razredni ugođaj.....	22
1.8 Koncept i obilježja klime u razredu.....	25
1.9 Socijalna klima.....	26
1.10 Emocionalna klima.....	26
1.11 Pozitivna razredna klima	27
2. METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA.....	31
2.1. Problem istraživanja.....	32
2.2. Predmet istraživanja	32
2.3. Cilj istraživanja.....	32
2.4. Zadaci istraživanja.....	33
2.5. Istraživačka pitanja	33
2.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja	34
2.7. Tehnike istraživanja	34
2.8. Instrument istraživanja.....	35
2.9. Uzorak	35
3. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	37

3.1 Rezultati istraživanja i interpretacija-učenici	38
3.2 Rezultati istraživanja i interpretacija-nastavnici	45
3.3 Testiranje značajnosti razlika t-testom.....	51
4.Zaključak:.....	53
5. Literatura:.....	56
6. PRILOZI	60
Prilog br.1 Anketa za učenike.....	61
Prilog br.2 Anketa za nastavnike	65

Uvod

„Ja sam samo jedan od mnogih. No ja sam samo jedan. Ne mogu učiniti sve, ali mogu učiniti nešto. Zbog toga što ne mogu učiniti sve, neću odbiti učiniti ono što mogu.”

(Edward Everett Hale)

Odgojno-obrazovni proces podrazumijeva sastavni dio života svake individue. Nastava je proces stvaranja jedne zdrave i kompetentne osobe, koja će spram znanja, dobiti i jedan segment odgoja. Naravno, učenici i nastavnici su neizostavan segment odgojno-obrazovnog procesa, te se zato može reći da njihov odnos stvara temelje svemu navedenom.

Odnos učenika i nastavnika dolazi do izražaja u svakodnevnom interakcijsko-komunikacijskom odnosu, između ovih, najznačajnijih sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Upravo iz tog razloga cilj ovog istraživanja jeste utvrditi odnose na relaciji učenik-nastavnik, te uvidjeti na koji način razredna klima utiče na stvaranje odnosa između nastavnika i učenika.

Bez obzira što se u nastavnom procesu brzim razvojem informatičke tehnologije uloga nastavnika mijenja i što on više nije u tradicionalnoj ulozi davaoca informacija, ipak, on ostavlja snažan trag u razvoju ličnosti onih koje podučava. Jedno od najkontraverznijih pitanja u obrazovanju je: “Koje ljudske kvalitete čine uspješnog nastavnika?” Može se reći da slabi njegova predavačka uloga, a jača uloga koordinatora. Od nastavnika se očekuje da posjeduje neke osobine kao što su: stručnost i ljubav prema pozivu, autoritet, ljubav prema djeci, objektivnost i pravednost.

S druge strane odnosi između učenika i nastavnika privlače pažnju i interes zbog toga jer je ovo trajna aktuelnost, a i zbog toga što karakter i priroda tih odnosa **utiču** na stav učenika

prema nastavi, školi, nastavnicima i drugim učenicima. Uspostavljanjem dobrih odnosa između učenika i nastavnika u mnogome zavisi uspješnost ostvarivanje odgojno-obrazovnih zadataka.

Međuljudski odnosi podrazumijevaju jedan neizostavan faktor odnosa, te je ključno da svi sudionici podjednako učestvuju u istom. Da bi jedan međuljudski odnos bio zdrav i funkcionisao kao takav, postoji niz preduvjeta koji se trebaju ispuniti i koji mogu važiti individualno za svaku osobu drugačije. Upravo ovaj istraživački rad govori o determiniranosti međuljudskim odnosima, te razrednom ozračju kao ključnim faktorima odgojno-obrazovnog procesa. Rad se osvrće i na prethodna istraživanja klime u razredu, te je na temelju proučene literature provedeno i samostalno istraživanje sa ciljem uvida u učeničko poimanje odnosa na relaciji učenik-nastavnik i nastavnikovo poimanje odnosa učenik-nastavnik.

U nastavku, ćemo detaljnije govoriti o sudionicima nastave, razrednom ozračju, i međuljudskom odnosu, te sprovedenim istraživanjem predstaviti odnos između nastavnika i učenika.

1. TEORIJSKIDIO

1.1 Definiranje ključnih pojmova

Determiniranost- Determiniranost je najbližnja pojmu uvjetovanosti ili predodređenosti, te se u ovom kontekstu stavlja u domen uvjetovanosti odnosa na relaciji učenik-nastavnik. Učenici i nastavnici su sastavni dio didaktičkog trougla. Muminović (2013) navodi da didaktički trougao čine učenici, nastavnici i nastavni sadržaj.

Determiniranost- (lat. determinare) fil. naučavanje o određenosti ljudskog djelovanja i htijenja i njihovoj uvjetovanosti vanjskim i unutarnjim uzrocima i motivima (pobudama), prema čemu ni ljudska volja ne može biti slobodna, nego određena i uvjetovana tim uzrocima i motivima; suprotno Indeterminizam (Klaić, Anić, 1998)

Nastavnik je osoba kojoj društvo i prosvjetna inspekcija priznaju da je kvalifikovana za obrazovanje i odgoj djece, omladine i odraslih...(Potkonjak & Šimleše, 1989).

Nastavnik je ličnost koja ne predstavlja samo predavača svoga predmeta, nego, prije svega, odgojitelja, koji bi trebao posjedovati karakterne, moralne, materijalne i duhovne vrijednosti, korektan odnos prema radu i radnim obavezama, human i demokratski odnos prema učenicima (...) kao i stručne obrazovne sposobnosti (Ivanek, Musić, 2012:114).

Učenik je naziv za polaznika osnovne i srednje škole, dok se na višem i visokom stupnju školovanja upotrebljava naziv student (Potkonjak & Šimleše, 1989).

Učenik je osoba koja uči i taj pojam obuhvaća djecu i mladež, ali i odrasle osobe. Učenici s nastavnikom i nastavnim sadržajem čine osnovne činitelje nastave. Stjecanje znanja, umijeća i navika, razvijanje sposobnosti i odgojnih vrijednosti učeniku je omogućeno zbog odnosa koji u nastavi ostvaruje s učiteljem i nastavnim sadržajima (Vučak, 2001).

Odgojno-obrazovni ugođaj je određena kvaliteta odnosa u procesu odgoja i obrazovanja, a rezultat je nastavnikova odnosa prema učenicima, s jedne strane, i odnosa učenika prema nastavniku s druge strane (Bognar i Matijević, 2005).

Odgojno-obrazovni ugođaj-Već pri prvom posjetu školi, posjetitelj odmah po ulasku stječe dojam o općoj atmosferi, „duhu“, kulturi ili etosu u kojem učenici, nastavnici i administrativni djelatnici rade (Domović, 2003).

Prema prethodno navedenim definicijama, termini koji su općenitiji terminu 'razredno ozračje' s obzirom na institucijsku razinu su: odgojno-obrazovna klima/ozračje i školska klima/ozračje, pri čemu se termini odnose na kompletan ambijent škole koji je u funkciji sudjelovanja, a nije samo mjesto poučavanja, gdje će se sudionicima pedagoškog procesa omogućavati da ga modificiraju, dograđuju i mijenjaju u funkciji traženja, kreiranja, inoviranja i emancipiranja. (Hentig, 1997, prema Mlinarević, 2002).

1.2 Karakteristike nastavnika

Pedeutologija je nauka koja se bavi teorijom o nastavniku i njegovom učešću u odgojno-obrazovnom radu. O nastavniku se danas govori s mnogo aspekata, u odnosu na različite obrazovne paradigme, a pred njega se opravdano stavljaju brojna očekivanja. Ipak, različiti profesionalni i suvremeni pedagoški, ali i društveni i tehnološki izazovi s kojima se susreću nastavnici XXI stoljeća, često dovode u pitanje njegovo postojanje i značaj u nastavnom procesu. Svi ti izazovi pomiču nastavnika iz njegovih tradicionalno operacionaliziranih ponašanja u nastavnom procesu, ali upravo ta pomicanja ostavljaju i otvaraju dovoljno prostora za nove i drugačije uloge nastavnika (Muminović, 2013).

Prema Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) odgojno-obrazovni rad u osnovnoj školi obavljaju učitelji razredne, učitelji predmetne nastave i stručni suradnici, dok odgojno-obrazovni rad u srednjoškolskoj ustanovi obavljaju nastavnici i stručni suradnici. Nastavu u višim razredima osnovne škole te u srednjim školama održavaju jednako obrazovani nastavnici (profesori) (Vizek Vidović, 2005). Nastavnik je profesionalni odgajatelj koji ima pedagoško-andragošku funkciju, stručni je voditelj nastavnog procesa. On ostvaruje ciljeve i zadatke odgoja, pruža učenicima teorijska i praktična znanja, utječe na njihov psihofizički razvoj, ponašanje, razvija vještine, navike, formiranje stavova mišljenja i slično (Musić, 2009).

Muminović (2013) izdvaja karakteristike savremenog nastavnika koji će uspješno odgovoriti na pitanje aktuelne nastave:

1. Razvijene opće sposobnosti,

2.	Razvijene specifične sposobnosti,
3.	Opće obrazovanje,
4.	Dobro stručno obrazovanje,

5.	Pedagoško-psihološko obrazovanje,
6.	Didaktičko-metodičko obrazovanje,
7.	Fizičko i mentalno zdravlje, emocionalna zrelost i stabilnost
8.	Ljubav prema djeci i mladima,
9.	Pozitivne osobine ličnosti.

Navedene elemente u tabeli 1. Karakteristike nastavnika, možemo promatrati kao jedan kohezivni sistem, gdje se svaki element međusobno veže za drugi i samo zajedno daju kvalitetnu i produktivnu konačnicu.

Također, pored karakteristika savremenog nastavnika, nemoguće je ne spomenuti i osobine nastavnika. Odgojno–obrazovni rad u svom najopćenitijem vidu je interakcijski odnos dvije ličnosti – nastavnika i učenika. S obzirom na to da na ličnost učenika djeluju i vanškolski odgojni utjecaji, škola se ne može smatrati jedinim činiteljem procesa socijalizacije, ali ona ipak vrši snažan socijalni utjecaj na učenike, naročito posredstvom nastavnika. Pri uspostavljanju odnosa s drugim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa (učenicima, nastavnicima, roditeljima...), nastavnik uvijek upotrebljava različite aspekte svoje ličnosti (Dević, 2017). Kao osobine koje bi dobar odgojitelj-pedagog trebao imati Dević (2017) je izdvojio:

- Odgojiteljski eros - duboka ljubav za najviše stvorenje - za čovjeka, što mu omogućuje shvaćanje pojedinca i planiranje odgojnog cilja i načina rada Visoke moralne osobine, dobro strukovno, pedagojsko i opće obrazovanje te svijest o potrebi stalnog usavršavanja.
- Potpuna osobna izgrađenost, čovječnost – osobna filozofska usmjerenost.
- Potreba za dotjerivanjem „didaktičkog dara“ – primjeren metodički rad u nastavi.
- Duh kolegijalnosti – zajednica s odgojenikom i zajednica sa širim školskim životom – „socijalni smisao“ – otvorenost, ljubaznost, susretljivost, uglađenost.
- Stvaralaštvo – osjeća umjetnički karakter svoga rada (kao samostalan i produktivan tvorac, daleko od mehanizma i šablone).

- Vedrina, dobronamjernost, srdačnost i humor - vedra ćud doprinosi odgojnom procesu i pedagoškom optimizmu.
- Sloboda od stega svakodnevne zbilje i prolazne sadašnjice – on radi u duhu trajnih vrednota, vidi dalje obzore i ciljeve poput umjetnika.

Petrović-Bjekić (1997) smatra da je teško odgovoriti na pitanje što je ključno za uspješnost nastavnika zbog složenosti tog fenomena. Problem u praćenju uspješnosti nastavnika se javlja jer su kriteriji uspješnosti relativni, nedefinirani i diskutabilni. No, brojni pedagozi (Vukasović, 1990) su posebni značaj pridavali nastavnikovoj ličnosti jer su je smatrali vrijednim neposrednim odgojnim sredstvom. Tako J. A. Komensky nastavničku dužnost smatra najčasnijom na svijetu, a od nastavnika očekuje da bude pošten, radišan, jake volje, da posjeduje sve one vrline koje treba razvijati kod učenika. J. Locke želi da nastavnik bude trezven i učen čovjek, dobro odgojen i primjerenog ponašanja. A. Binet smatra da odgojni rad u cijelosti ovisi o nastavnikovoj ličnosti. E. Linde navodi kako je potrebno da nastavnik bude potpuna ličnost jer samo kao takav može izgrađivati i oblikovati drugog. D. Trstenjak ističe važnost ličnosti rekavši: „Kakvi hoćeš da ti budu odgajanci, takav budi najprije sam“ (Vukasović, 1990). A pod dobrim odgajateljem on podrazumijeva nekoga tko je rodoljub, pošten čovjek, savjestan i točan u svemu, s razvijenim osjećajem dužnosti i odgovornosti.

1.3 Stilovi odgoja i obrazovanja nastavnika

Svaki nastavnik ima svoj specifičan, relativno stabilan i dosljedan sklop ponašanja u različitim situacijama u odjeljenju. Taj sklop ponašanja predstavlja njegov stil upravljanja razredom, koji dolazi do izražaja u svim aspektima, elementima ili dimenzijama ovog procesa (Đigić, 2013).

U odgojno-obrazovnom procesu dobar nastavnik treba planirati i svjesno utjecati na učenike kako davanjem pravih informacija tako i vlastitim ponašanjem. Svako ponašanje je dinamično i ne može se u potpunosti kontrolirati zato bi nastavnici trebali biti i svjesni svih nenamjernih i nesvjesnih poruka koje mogu slati svojim učenicima (Dević, 2017).

Stil nastavnika određuje i kvalitetu razredne klime, koju čine različiti aspekti, među kojima su najvažniji: socijalna atmosfera koju stvara nastavnik kao rukovodilac, interakcija koju stvara nastavnik određivanjem tipa komunikacije, atmosfera natjecanja ili suradnje, emocionalna atmosfera (Đigić, 2013).

Međutim kao najčešća klasifikacija odgojnih stilova nastavnika (Cowley, 2006; Dash, 2006), navodi se: a) autoritarni i b) demokratski. Treći je kombinirani stil, a spominje se i Laissez-faire stil. Navedeni odgojni stilovi nastavnika se međusobno razlikuju, ali imaju i karakteristična obilježja.

Način ponašanja nastavnika, nastavnika ili odgajatelja čini njegov stil odgoja. Odgajatelj odabire iz različitih mogućnosti i tim izborom sredstava odgoja istovremeno izabire i stila odgoja (Bašić, 2009). Najpoznatija podjela stilova odgoja je ona koju je 1939. godine uveo Kurt Lewin i do danas je ostala gotovo ista. Nastojalo se jedino upotpuniti kategorije te pronaći primjerenije nazive. Tako da danas Ilić (2012) navodi:

1. Autoritarni ili autokratski stil - učenici nastavnika čekaju stojeći i ne sjedaju dok im on to ne kaže. Nastavnik ima glavnu riječ, ne komunicira s učenicima, a svako odstupanje učenika od mirnog sjedenja i slušanja se kažnjava. Međutim, pokazalo se da ovaj stil ne motivira učenike za rad i učenje i ne potiče međusobne odnose u razredu. Učenici ne razvijaju komunikacijske

vještine, ne pitaju nastavnike za pojašnjenje nejasnog gradiva, nastavnika uglavnom ne vole jer je prestrog i nije mu stalo do učenika.

2. Demokratski, autoritativni ili partnerski stil - idealna situacija gdje učenici ustaju i pozdravljaju nastavnika s osmijehom. Nastavnik sat započinje neformalnim razgovorom, a zatim u suradnji s učenicima dogovara pravila rada i ponašanja. Iako nastavnik ima kontrolu, učenicima objašnjava razloge za donošenje određenih odluka i pita ih za mišljenje. Prevladava interakcija **kojom** se učenika potiče na samostalnost i razmišljanje. Učenici vole ovakve nastavnike jer ne nameću vlastito mišljenje, objašnjavaju im, osjećaju sigurnost, razumijevanje, prihvaćanje i povjerenje. Ovaj stil se smatra najprikkladnijim i najučinkovitijim u skladu s idejama suvremene škole.

3. Permisivni stil, *laisser-faire* ili ravnodušni - neki učenici ustaju i pozdravljaju nastavnika, neki ne. Za vrijeme sata svatko radi što želi i zato vlada potpuni nered. Nastavnik ne reagira na takvo ponašanje već ga samo ignorira i dalje radi svoj posao. Nastavnik želi biti prijatelj učenicima i zato prihvaća njihove isprike za neučenje i nerad. Problem ovakvog pristupa je što se kod učenika ne razvijaju socijalne vještine i samokontrola. Ne pokazuju im se koje su njihove granice i što se od njih očekuje te što je prihvatljivo ponašanje, a što ne. Teško postižu zadane ciljeve jer nemaju motivacije i volje za rad jer su većinom dobili sve što su htjeli s minimalno truda. Prema Milenović (2011) karakteristike autoritarnog stila nastavnika su sljedeće:

- vanjska motivacija temeljena je na autoritetu nastavnika,
- važnost nastavnika i receptivnost učenika,
- disciplina kao cilj odgoja,
- tjelesno kažnjavanje,
- kruto uvažavanje plana i programa nastave,
- didaktički materijalizam,
- poslušnost učenika prema nastavniku,
- institucionalizam utemeljen na formalnim odnosima i
- autoritarna ličnost nastavnika.

Isti autor navodi da su karakteristike nastavnika sa demokratskim odgojnim stilom sljedeće:

- vanjska motivacija temeljena na primjeru (uzoru),
- kompleksnost nastavnika koja dopušta kompetentnost učenika,

- svjesna disciplina kao sredstvo odgoja,
- osobni primjer nastavnika,
- usaglašavanje, dijalog o sadržajima procesa učenja,
- prevladavanje didaktičkog materijalizma,
- postizanje kompleksnosti stjecanjem znanja, vještina i navika,
- demokracija zasnovana na neformalnim odnosima i
- demokratska ličnost nastavnika.

Na osnovu karakteristika navedena dva stila nastavnika, možemo zaključiti da su ova dva dominantna stila u nastavnoj teoriji i praksi. Svaki od ovih stilova odgovara određenoj nastavnoj situaciji, određenim nastavnim uvjetima, te ima dobre i loše strane.

Stilovi učenja i poučavanja, kao i samog odgoja kao što smo rekli, itekako imaju veliki uticaj na izgradnju odnosa između učenika i nastavnika, te su u direktnom odnosu sa ishodima nastave.

1.4 Karakteristike učenika

Glavni učesnici nastavnog procesa koji su ciljano uključeni u edukaciju, bez obzira na nivo, vrstu ili oblik učenja i poučavanja, jesu učenici, studenti, kursisti i dr. Bez obzira na razlike u nazivima svi su oni u istoj poziciji i ulozi. Zajedničko za sve jeste učešće u sistematskom i planskom radu čiji je cilj njihov odgojno-obrazovni razvoj (Muminović, 2013). Svaki učenik posjeduje nešto što ga razlikuje od drugih učenika u razrednom odjelu. Neki učenici posjeduju različite vještine i sposobnosti, dok su drugi poznati po visokoj razini znanja (Meyer, 2005).

Učenik je subjekt nastave, iako to nije najbolji pojam za određivanje pozicije učenika i pod time se podrazumjeva da se polazi od njegovog individualnog potencijala i mogućnosti. Učenik treba da bude u centru nastavnih dešavanja i da se prema njemu usmjeravaju svi faktori, procesi i aktivnost nastave (Muminović, 2013). Možemo naići i na druge kriterije, odnosno polazišta, a najčešće:

- a) Na osnovu godina starosti,
- b) Psihofizičkog razvoja,
- c) Prethodnih znanja i osposobljenosti za učenje.

Bošnjak (1997) o ukupnim obilježjima učenika govori da se odnose na socio-ekonomski status i obilježja prestiža, brožčani omjer spolova u odjelu i zajednička obilježja razredne skupine u pogledu mogućnosti postignuća uspjeha, a na to ukazuje: prosječna inteligencija, predznanje, razina značajnih sposobnosti, stavovi koji određuju odnos prema učenju, nastavi i školi. Kako Muminović (2013) ističe, pored navedenih karakteristika mogu se dodati i druga obilježja značajna za njegovu (učenikovu) pravilnu poziciju u edukativnom procesu.

Muminović (2013) navodi najbitnije karakteristike učenika:

- fizički uzrast,
- intelektualne i fizičke sposobnosti,
- interesovanja,
- motivacija,
- nivo aspiracije,
- tempo rada i radne navike,

- prethodna znanja,
- osobine učenika i
- kreativnost učenika.

Pored navedenih karakteristika mogu se dodati i druga obilježja značajna za njegovu (učenikovu) pravilnu poziciju u edukativnom procesu.

1.5 Odnosi između učenika

Odnosi između učenika doprinose da se učenici bolje socijaliziraju u okruženju. Svaki vid podrške ili bilo kakvih konflikta, učenicima može biti od pomoći da razvijaju svoje socijalne vještine. Da bi učenici postigli što bolji školski uspjeh potrebno je da se osjećaju da pripadaju razredu. Prema Maslowljevoj hijerarhiji potreba, potrebno je zadovoljiti potrebu za pripadanjem i potvrđivanjem od strane drugih, kako bi postigli samoostvarenje. Neophodno je da put do samoostvarenja bude popraćen konstantnim učenjem i radom, kako samostalno tako i u razrednoj zajednici, ali i kroz vršnjačke odnose i interakcije. U svakom razredu postoje drugačije vrijednosti i odnosi, unikatne norme koje bitno utječu na svakog pojedinca. Mnogi pojedinci nerado idu u školu i razred, jer se osjećaju neprihvaćeno od strane svojih vršnjaka, što ometa njihov kontinuiran razvoj i doprinosi stvaranju loše slike o sebi i izolovanju od drugih. Istraživanja pokazuju „da se oko 70% „epizoda“ ili „događaja“ koji se dešavaju u razredu odnosi na interakciju sa vršnjacima“ (Domović, 2003).

Također, istraživanja pružaju dokaze o pozitivnom odnosu između učeničke percepcije socio-emocionalne klime i odgojno-obrazovnih ciljeva, odnosno motivacije za učenje i školskog postignuća. Upravo zbog ovakvih nalaza koja potvrđuju istraživanja i pozitivne povezanosti između socio-emocionalne klime i odgojno-obrazovnih ciljeva, potrebno je da se nastavnik usmjeri na shvatanje i razumijevanje razrednih karakteristika i odnosa. Nastavnici trebaju pokušati da se stave u perspektivu učenika kako bi provjerili kako oni doživljavaju klimu svog razreda i kako bi na osnovu toga osmislili neke zajedničke aktivnosti. Vršnjačke aktivnosti mogu unaprijediti vršnjačko zblizavanje i samopotvrđivanje, a pridonijet će da se učenici ne osjećaju zapostavljenima. Neki obrazovni ciljevi mogu se postići jedino grupnim radom. To su, na primjer, saradničko učenje i učenje rada u skupini.

Desforges navodi dobro osmišljen i proveden grupni rad može poboljšati školsko postignuće i dječje samopoštovanje (Desforges, 2003). Bitno je u praksi poticati grupni rad, jer pomoću njega učenici mogu jedni drugima uzajamno pomagati, objašnjavati i družiti se.

Zajedničkim objašnjenjem, učenjem i shvatanjem djeca mogu usavršiti i povećati svoje znanje uz vrlo malo uloženog truda. Najbitnije je da nastavnik jasno formira cilj koji želi da ostvari u grupnom radu i da ga u praksi uz adekvatnu realizaciju i formu zadataka ostvari. Potrebno je da nastavnik pomaže učenicima u kreiranju i razvijanju pozitivne percepcije u razredu, koja se odnosi na njihovo doživljavanje uključenosti u nastavne aktivnosti i percepciju druženja sa svojim vršnjacima.

Učenici će razviti pozitivnu percepciju o socio-emocionalnoj klimi u razredu ako u njemu postoji kooperativno ponašanje i ako im nastavnik pruži dovoljno prilika da zadovolje i razviju svoje interese.

Međutim, Domović primjećuje da treba napomenuti razlikovanje okoline „kakva ona jest“ i okoline „kakvom se opaža“ i reprezentira u predodžbama i pojmovima individue u konkretnoj situaciji, jer je za predviđanje i razumijevanje čovjekova ponašanja u određenoj situaciji potrebno znati kako on percipira, poima i interpretira „objektivnu“ situaciju, odnosno okolinu (Domović, 2003).

Učenici percipiraju i doživljavaju svoj razred, a doživljavanje razreda ne mora da se zasniva na objektivnoj stvarnosti, nego može biti prožeto i individualnim karakteristikama učenika i njegovim stajalištima. Najbitnije za jednog učenika je da se osjeća socijalno prihvaćenim, a ne odbačenim u razredu. Odbačenost može prouzrokovati agresivno ponašanje koje može da utiče na kreiranje zatvorene klime u razredu.

Zbog toga nastavnik treba da prepozna takve probleme i da s tim učenicima radi individualno, kako bi i učenici koji se osjećaju izolovano počeli da sarađuju i da se uklapaju u razred. Nastavnik se treba truditi da prepozna potrebe i poruke učenika koje stoje iza pojedinog učeničkog ponašanja, potrebno je da shvati zašto se učenici ponašaju na taj način, te da s njima razgovara individualno. Svaki nastavnik bi trebao da ostvaruje što više individualnih razgovora sa učenicima, te da u skladu sa potrebama od učenika planira i realizuje svoja nastojanja i usmjeravanja ka vrijednostima, jer svako dijete je individua za sebe i razvija se svojim vlastitim tempom.

1.6 Odnosi između nastavnika i učenika

Različite definicije odgoja (kritičko–racionalistička, duhovno-znanstvena) uglavnom uviđaju posrednički utjecaj koji odrasli imaju na odgajanje. Za odnos koji se ostvaruje između učenika i nastavnika, važne su kvalitete nastavnika, tehnike koje koristi te koliko su obje strane voljne aktivno sudjelovati u odgojnom procesu. Učiteljeva zadaća (...) nije samo prenošenje obrazovnih zahtjeva već i odgojnih modela na učenike: nezavisnost, samopouzdanje, preuzimanje odgovornosti za vlastito učenje, intrinzična motivacija, vlastiti kriteriji uspješnosti, kreativno mišljenje (Šimunović, 2012).

Problem međuljudskih odnosa u dosadašnjem razvitku društva i naučne misli nije bio predmet izučavanja samo jedne nauke. Društveni fenomeni zanimali su mnoge nauke, a samim tim i mislioce i naučnike. Svaka od njih sa svog aspekta i gledišta težila je da definiše međuljudske odnose. Nikakav program odgojno-obrazovnog djelovanja, ma kako dobro bio razrađen, neće se moći do kraja uspješno ostvariti bez dobrih odnosa između učenika i nastavnika. Prema tome, može se reći da je kvalitetan odnos između učenika i nastavnika preduvjet za cjelokupno odgojno-obrazovno djelovanje. Kvaliteta međusobnih odnosa nastavnika i svakog pojedinog učenika, kao i razreda u cjelini, bitno određuje ozračje u kojem se ostvaruju ciljevi i zadaci nastave svakog nastavnog predmeta i odgojnog područja. Kvaliteta odnosa podjednako je motivirajuća snaga kako za profesora tako i za učenika. Nastavnika ta snaga motivira na nesebično zalaganje za svoje učenike. Učenike, pak, motivira na spremno prihvatanje zdravog načina života i svega onog pozitivnog što im nastavnik pruža i prema čemu ih usmjerava. Suština je upravo u kvalitetu odnosa između učenika i nastavnika. To je važnije nego ono što nastavnik predaje, kako to radi ili kome želi da prenese znanje (Gordon, 2001).

Često se izdvaja međusobni odnos nastavnika i učenika kao glavni utjecaj na razredno-nastavno ozračje, a obilježja i ponašanje nastavnika i učenika u razredu utječe na njihov međusobni odnos, te nadalje kvaliteta tog odnosa, koja može biti dobra ili loša, utječe na to kakvo će biti razredno-nastavno ozračje. Svaki razred je poseban svijet, a skupina učenici i nastavnik složeni je živi sustav, u kojem se neprestano odvija razmjena; u njemu interakcije slijede jedna za drugom, koje su prožete pravilima kojima u određenim situacijama može

popustiti (Trankiem, 2009). Odnos nastavnik-učenik, po svojoj prirodi i karakteristikama ubraja se u profesionalno-društveni odnos. U strukturi nastavnikove djelatnosti posebno mjesto pripada kontaktu između nastavnika i učenika. Samo u kontaktu sa učenicima nastavnik može shvatiti njihove potrebe, stremjenja i interese (Ćatić, 2004).

Odnos učenika i nastavnika kako navodi Musić (2009) možemo posmatrati sa sociološkog, psihološkog, pedagoškog i didaktičko-metodičkog stanovišta:

- Posmatran sa sociološkog aspekta, odnos između učenika i nastavnika pokazuje se u suprotnosti između gospodarenja i demokratije. Ova suprotnost mogla bi se uspješnije rješavati na taj način što bi se fokusirala na nastavnika, koji treba da bude svjestan da učenici u razredu nisu tu radi njega, već obratno, da je on u razredu zbog učenika. To praktično znači da nastavnik u procesu nastave ne koristi svoj položaj kako bi afirmisao samog sebe, da bi postavljao samovoljne zahtjeve, da bi samovoljno činio nasilje nad učenicima i zastrašivao ih, da bi učenici bili izloženi njegovom vlastoljublju.
- Ako odnos između učenika i nastavnika posmatramo sa psihološkog aspekta, suštinu tog odnosa naći ćemo u tome da se nastavnik u procesu nastave ispoljava kao cjelokupna ličnost upotrebljavajući sve svoje osobine i sposobnosti. Nastavnik ovdje u učeniku vidi cjelokupnog čovjeka.
- Pedagoški pristup u posmatranju odnosa učenika i nastavnika dovodi nas do činjenice da su nastavnik i učenik, u nastavnom procesu, dva međuzavisna subjekta. Nastavnik s jedne strane veže učenika, vodi ga, a s druge strane ga sve više oslobađa, teži za tim da on postane što aktivniji i samostalniji, što znači da je učenik istovremeno i objekat i aktivni subjekat nastave.
- Didaktičko-metodički aspekt odnosa između učenika i nastavnika ističe važnost izbora i primjene metoda, oblika i sistema nastave pri realizaciji planom i programom predviđenih sadržaja i aktivnosti u nastavnoj praksi, poziciji, ulozi nastavnika i učenika i ostalih neposrednih faktora nastave. Značajno je to što nastavnik ima ulogu posrednika između učenika i novih intelektualnih i vrijednosnih spoznaja, pri čemu se ističe potreba za određenim nivoom aktivnosti kod učenika i nastavnika.

Odnosi između učenika i nastavnika određuju ozračje odgojno-obrazovnog rada. To znači da ti odnosi upravljaju daljnjim međusobnim utjecajima između tih dvaju subjekata i istodobno su sredstvo i pozadina odgojnog djelovanja. Od prirode odnosa učenika i nastavnika ovisi u najvećoj mjeri i njihov emocionalni odnos prema učenju i ponašanju. Način odnosa sa nastavnicima utječe i na cjelokupan njegov odnos prema drugima, zajednici i pojedinim osobama (Jurić, 2004). Znači, odnos između učenika i nastavnika najkraće možemo pojmovno odrediti kao njihovo međuzavisno opažanje, doživljavanje, reagovanje i postupanje u međusobnim kontaktima i interakcijama u procesu nastave, školi i van nje (Musić, 2009).

Odnos kako navodi Gordon (2001) između učenika i nastavnika je dobar ukoliko postoji:

- Otvorenost – tako da je lako biti direktan i iskren jedan prema drugome
- Brižnost – kada svako zna da ga onaj drugi poštuje
- Međuzavisnost – što je suprotno od zavisnosti
- Samostalnost – koja dopušta da svako razvije svoju jedinstvenost, kreativnost i individualnost.
- Uzajamno zadovoljenje potreba – u smislu da ni jedna potreba nije zadovoljena na račun onog drugog.

Danas se od nastavnika očekuje da poučavaju učenike, da ih formiraju u osobe, da shvate potrebe, probleme, interese i sklonosti učenika, da budu prijatelji učenicima, njihov savjetnik i osoba od povjerenja. Važno je da nastavnik potiče i usmjerava učenike u radu i da doprinosi razvijanju njihovih intelektualnih procesa i razvoju njihove ličnosti. Kako bi se svi ti zahtjevi mogli ispuniti, potrebno je stvarati klimu međusobnog povjerenja i kvalitetne komunikacije između nastavnika i učenika (Đorđević i Đorđević, 1988). Buljubašić-Kuzmanović (2016) ističe interakciju i komunikaciju kao temeljne odrednice socijalne kulture nastave. Interakcija se, u tom kontekstu, sagledava kao uzajamnost, međusobno djelovanje osoba, zauzimanje stavova ili odnos između dvije ili više jedinki pri kojem jedna jedinka utječe na ponašanje drugih i taj proces razmjene informacija i komuniciranja, neizostavan je dio ljudske potrebe. Komunikacija se odnosi na sve druge načine na koje se komunicira, a može biti verbalna i neverbalna.

Kyriacou (2001) naglašava važnost dvosmjernog odnosa. Autor opisuje odnos nastavnik i učenik, govoreći o važnosti uzajamnog poštovanja i razumijevanja. Učenici pokazuju poštovanje prema nastavniku uglavnom kad učenici iz nastavnikovih radnji zaključe da je on stručan

nastavnik da im je stalo do učenikova napretka jer nastavnik djelotvorno planira i održava nastavu i predano izvršava svoje razne zadaće. Nastavnik također treba iskazati poštovanje prema učenicima kao pojedincima s vlastitim potrebama. Razumijevanje se iskazuje tako da nastavnik pokazuje da razumije i cijeni učenikovo stajalište o mnogim pitanjima i iskustvima. Uz to, razborita upotreba humora i smisao za humor može pomoći u uspostavi razumijevanja i pozitivnog razrednog ozračja. Prijateljski odnos je stoga vrlo važan, ali nastavnik se mora ponašati i kompetentno, poslovno i radno. Kako bi nastavnik povećao učenikovu samosvijest važno je prenositi pozitivne poruke i pomoć tako što nastavnik treba upućivati ohrabrujuće i opuštajuće komentare. Zato govor tijela, odnosno držanje tijela, gledanje u oči, izraz lica i ton glasa treba upućivati da se zaista osjeća ono što se želi prenijeti, kako učenici ne bi dobili kontradiktornu povratnu informaciju.

Neosporno je da nastavnik ima rukovodeću ulogu u nastavi, da njegovi stavovi i njegovo ponašanje prema učenicima, bez obzira koliko je on toga svjestan, određuju položaj i ulogu učenika u njihovom interpersonalnom odnosu (Bratanić, 1993). Odnos nastavnik – učenik se u tradicionalnoj školi temeljio na stručnosti nastavnikove kontrole te njegovog apsolutnog autoriteta. Nastavnik je bio isključivi organizator odgojno-obrazovnog procesa, a odnosi sa učenicima bili su zasnovani na hijerarhijskim razlikama. Za razliku od tradicionalne škole, u suvremenoj, kvalitetnoj školi je potrebno da se nastavnici užive u rad, da ih učenici upoznaju. Na taj način se stvara blizak odnos s učenicima. Zadobiti povjerenje i poštovanje su dvije glavne zadaće nastavnika. Prvo je preduvjet pozitivnog odnosa s učenicima čime se stvara mogućnost utjecaja na ponašanje učenika. Kyriacou (2001) se u svojoj analizi umješnog poučavanja poslužio izrazom „brižna nježnost“ za opis mješavine srdačnosti, potpore, ljubaznosti i takta koji iskusni nastavnici pokazuju u komunikaciji s učenicima.

Nastavnik u kvalitetnoj školi stvara prijateljski odnos s učenicima, sluša što učenici govore, svađe i sukobe rješava bez roditelja (Lasić, 2015). Sućević i dr. (2011) upozoravaju kako je nastava prije svega etička, socijalna djelatnost gdje nastavnik ne smije zanemariti moralni aspekt svog posla te kako etički kodeks nastavničke profesije zamjenjuje profesionalne standarde i kompetencije. Može se zaključiti da postoje tri široka područja istraživanja interakcije

nastavnika i učenika: poučavanje, rukovođenje i socijalno-emocionalni odnos, a svako od njih uključuje veći broj pojedinačnih konstrukata (Šimić i Šašić, 2011).

1.7 Razredni ugođaj

Bošnjak (1997) tvrdi da koliko istraživača ozračja postoji, toliko postoji i definicija o ozračju. Umjesto termina ozračje često se može naići na termine: klima, okolina, ugođaj, atmosfera. Psihosocijalno ozračje (klima, okolina, okruženje, sredina, situacija atmosfera), kao trajna značajka neke socijalne organizacije i opći naziv za skup pojedinih tipova i razine odnosa u nekoj socijalnoj organizaciji svoje teorijsko utemeljenje, konceptualizaciju i operacionalizaciju ima u onim teorijama i istraživačkim nastojanjima koja su tražila odgovor na pitanja međudnosa (interakcije) okoline i pojedinca.

Već pri prvoj posjeti školi, posjetitelj odmah po ulasku stiče dojam o općoj atmosferi, duhu, kulturi ili etosu u kojem učenici, nastavnici i administrativni djelatnici rade (Domović, 2003). Odgojno-obrazovna klima određena je kvaliteta odnosa u procesu odgoja i obrazovanja, te određeno ozračje u kojem se provodi odgojno-obrazovni proces, a sudionici ga osjećaju kao ugodno ili neugodno (Bognar i Matijević, 2005). Pod terminom odgojno-obrazovna klima uzimamo u obzir osjećaje i stavove koji su pobuđeni odgojno-obrazovnim okruženjem (Loukas, 2007). Matijević (1997) navodi kako je još u 19. stoljeću Stjepan Novotny raspravljao o školskom duhu – pojmu pod kojim je podrazumijevao ukupno školsko ozračje na koje najviše utjecaja ima nastavnik. Nadalje, Matijević definira odgojno-obrazovno ozračje kao stanje koje obilježava zadovoljstvo ili nezadovoljstvo subjekata koji sudjeluju u odgojno-obrazovnoj komunikaciji.

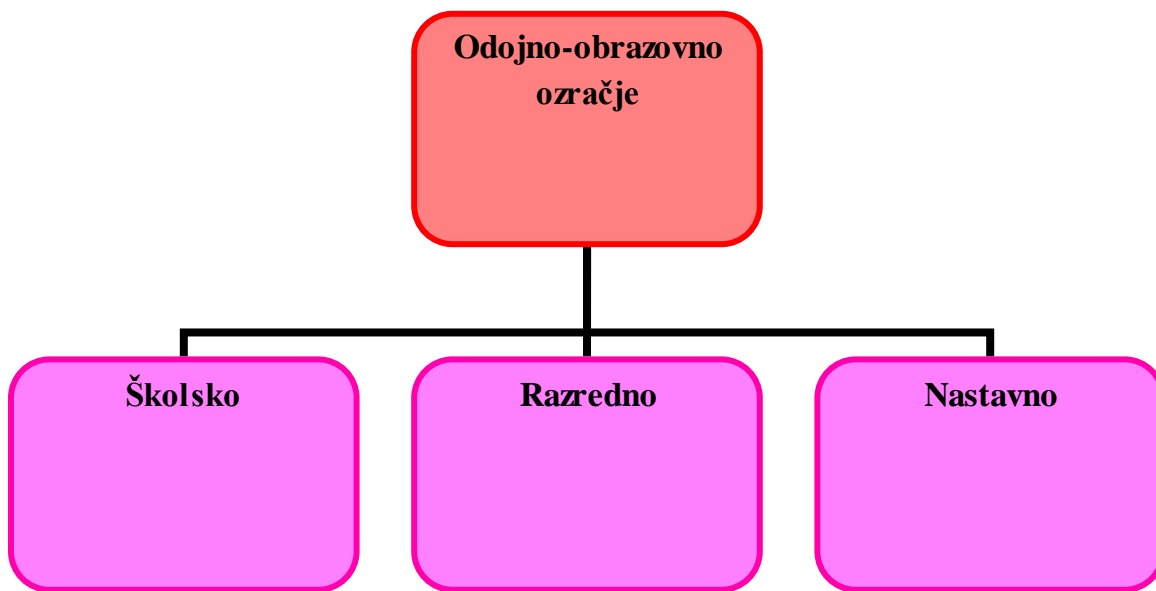
Bošnjak (1997) navodi kako teorija ozračja polazi od Lewmova dinamičke teorije polja koja ističe interakciju između okoline i osobina ličnosti. Okolina ima dinamički karakter, pri čemu stanje svakog dijela polja ovisi o drugim dijelovima. U takvoj okolini djeluje pojedinac čije je spoznavanje događanja determinirano motivima, točnije osobinama ličnosti. U tim se uvjetima govori o spoznavanju opaženog ozračja. Zbog toga, uspoređuju ozračje s ličnošću, pritom tvrdeći da je ličnost za pojedinca isto kao što je ozračje za organizaciju. Zajedničke značajke svakog ozračja su:

- ozračjem dominira subjektivni aspekt,
- ozračje sačinjavaju čimbenici i dimenzije kojih je pojedinac svjestan, ali oni i kojih je nesvjestan,
- uvijek je vezano uz sudionike određene okoline,
- izrazito je dinamičan fenomen.

Često se kao mjerilo kvalitete odgojno-obrazovnog procesa koristi odgojno-obrazovno ozračje, a ono je vrlo, specifičan fenomen koji izravno ili neizravno može utjecati na učenika, nastavnika, ali i ostalih djelatnika unutar škole. Navodi se da je odgojno-obrazovno ozračje svakako određena kvaliteta odnosa u procesu odgoja i obrazovanja, a rezultat je nastavnikova odnosa prema učenicima, s jedne strane, i odnosa učenika prema nastavniku s druge strane.

Nekoliko autora odgojno-obrazovno ozračje dijeli na nekoliko segmenata, te ćemo u nastavku nešto detaljnije govoriti o njima.

Shema 2. Podjela odgojno-obrazovnog ozračja

Vrgoč (1997) odgojno-obrazovno ozračje dijeli na školsko, razredno i nastavno ozračje. Školsko ozračje definira kao širok spektar odnosa u vodstvu škole, među nastavnicima, učenicima i svim zaposlenicima u školi, pritom skreće pozornost na promatranje odnosa među

djelatnicima, kako u pojedinoj školi dolaze do važnih odluka, programa, školskih ciljeva te kakav je odnos među djelatnicima. Za razredno ozračje govori kako ono obuhvata procese u užoj okolini, odnosno u razredu ili manjim podskupinama. Nadalje tvrdi kako se i školsko i razredno ozračje odnosi na nastavu, stoga je svako istraživanje školskog i razrednog ozračja, zapravo istraživanje i nastavnog ozračja.

Školsko ozračje može uključivati nastavničke odnose s drugim nastavnicima, s upravnim osobama i ravnateljima, a razredno ozračje uključuje odnose između nastavnika i njihovih učenika ili među učenicima (Bošnjak, 1997).

I u definiranju pojma razredno ozračje nailazi se na različite pristupe. Razredno ozračje se odnosi na međusobne odnose učenika i učitelja u razredu te na utjecaj školskoga sustava (Božić, 2015). Pri shvatanju razrednog ozračja riječ je o prepletanju različitih oblika djelovanja sudionika razredne interakcije koje ne smijemo shvatati izdvojeno, nego moramo uvažavati njihovo međudjelovanje (Bošnjak, 1997). Događanja u razredu određuju strukturu razrednoga ozračja koja učenici percipiraju i koja utječu na njihovo zadovoljstvo ili nezadovoljstvo nastavom. Temeljni čimbenici razrednog ozračja su: učiteljeva podrška, kohezivnost razreda, ispitna anksioznost i učenikovo opterećenje nastavom (Jurčić, 2006).

Bošnjak (1997) smatra kako je svako govorenje o školskom ili razrednom ozračju zapravo govor o nastavnom ozračju, pa tako u većini literature nailazimo na termin razredno-nastavno ozračje. Nastavno ozračje predstavlja zbroj zajedničkog školskog života i rada svakog učenika u odjeljenju, razrednika, ostalih učitelja i roditelja koje proizlazi iz njihova individualnog međudjelovanja (Anđić i dr., 2010).

Terminom razredno-nastavno ozračje u pedagoškoj literaturi se označava ukupnost i povezanost čimbenika koji uvjetuju ostvarivanje ciljeva odgoja i nastave. Taj termin označava relativno trajnu kvalitetu odnosa glavnih subjekata nastavnog procesa, a koja je obično obilježena odgovarajućim emocionalim tonom (Matijević, 1998). Razredno-nastavno ozračje obuhvata cijeli niz obrazovnih čimbenika, od fizičkog okruženja do psihološkog ozračja koje je kreirano kroz socijalne kontekste, kao i brojne komponente povezane s karakteristikama učitelja i njihovim ponašanjem (Vlahek, 2016).

Matijević (1998) naglašava da je razredno-nastavno ozračje ukupno stanje odnosa u jednom razrednom odjeljenju u vrijeme raznih nastavnih aktivnosti. Upravo odnosi među

nastavnicima i učenicima, ali i odnosi između samih učenika predstavljaju srž kvalitete razrednog ozračja.

Prema navedenim definicijama može se reći da je razredno-nastavno ozračje dio školskog ozračja, koje, za razliku od školskog, uključuje važnost ličnosti pojedinca, a tako i elemente nastavnog procesa. Razred je posebna socijalna grupa s vlastitim pravilima, ciljevima, atmosferom, očekivanjima nastavnika i učenika. Svaki razred je drugačiji i zato svaki razred ima drugačiju atmosferu. Za funkcioniranje razreda bitna je grupna dinamika što znači da ako je interakcija unutar razreda kvalitetna, cijela grupa će bolje funkcionirati. Razredno-nastavno ozračje kao istaknuto obilježje razreda, znatno može utjecati kako na učenikov razvoj, jer učenik većinu svog vremena u mladosti provodi u razredu, s drugim učenicima i nastavnicima, stoga je bitno da se učenik osjeća dobro u njemu (Brtnan, 2018).

1.8 Koncept i obilježja klime u razredu

Istraživanja socio-emocionalne klime počela su 1936. godine kada su Kurt Levin i njegovi saradnici eksperimentalnim putem ustanovili da su socijalna sredina i personalne karakteristike pojedinaca bitne determinante ljudskog ponašanja. Učenici u razredu su više nego zbir pojedinaca, oni formiraju socio-emocionalni sistem u kome se uspostavljaju socijalna interakcija i međuzavisnost u ostvarivanju zajedničkih ciljeva. Pod emocionalnom klimom razumijevamo afektivan ton u odnosima između nastavnika i učenika, kao i u odnosima među samim učenicima, ali i samim nastavnicima, a koji je posljedica uspostavljenih interakcija (Bratanić, 1993).

Klima zavisi od kvalitete interpersonalnih odnosa u školi. Ako je jedanput stvorena u razredu, utiče na sve aktivnosti koje se u njemu odvijaju, ali i sama klima je proizvod tih aktivnosti, što znači da je velika međuzavisnost, kvaliteta socijalne aktivnosti i klime. Dobra socijalna klima uvijek daje pozitivne efekte u međuljudskim odnosima, radnim rezultatima, opće i socijalnom razvoju mladih (Mandić, 1991).

Ranije su se odnosi nazivali atmosfera, pa je bila radna atmosfera i emocionalna atmosfera. Danas se to naziva klima (radna klima), pa imamo socijalnu i emocionalnu klimu ili ozračje. Povoljna radna klima je važan uslov uspjeha u jednom kolektivu (Tinjak, 2006).

1.9 Socijalna klima

Matijević i Bognar (2005) kvalitetu ukupnih odnosa sudionika odgojno-obrazovnog procesa, prije svega odnosa između nastavnika i učenika, nazivaju socijalnom klimom.

Bratanić (1993) govori i o socioemocionalnoj klimi u razredu koja se odnosi na kvalitetu međuljudskih odnosa. Socijalna klima i kvaliteta komunikacije u nastavi smatra se osobito značajnom pri ostvarivanju odgojnih zadataka nastave (Bognar i Matijević, 2005). Razredno i školsko okruženje, organizacijska i komunikacijska kultura te emocionalna i socijalna klima važne su sastavnice socijalne kulture škole i školskih odnosa poput kišobrana koji pokriva različite supkulture u međusobnom odnosu unutar sustava vrijednosti koji dominira u određenoj grupi/razredu (Buljubašić Kuzmanović, 2016).

1.10 Emocionalna klima

Bognar i Matijević (2005) razgraničavaju socijalnu i emocionalnu klimu, pa prema njima emocionalna klima podrazumijeva dominaciju osjećaja ugone ili neugode kod sudionika odgojno-obrazovnog procesa. Pozitivna emocionalna klima može se prepoznati po tome što i nastavnici i učenici rado dolaze u školu i sudjeluju u zajedničkim aktivnostima. Nasuprot tome, negativna emocionalna klima se ogleda u dominaciji straha od neuspjeha te neradog boravljenja u školi.

Pod pojmom školske klime podrazumijeva se specifičan pečat školskog života koji oblikuju i doživljavaju osobe što u njemu sudjeluju – nastavnici, učenici i ostao osoblje škole (Domović, 2003). Dakle, školska klima je važna i ona ujedno utječe na kreiranje razredne klime.

Škola putem svojih ciljeva i odgojno-obrazovnih programa direktno utječe na formiranje klime u razredu. Od razredne klime zavisi uspjeh i motiviranost učenika i zbog toga je bitno što više poraditi na interpersonalnim odnosima i na komunikaciji sa učenicima.

Emocionalna klima ustvari predstavlja osnovu za radnu klimu. Ako ne postoji ugođaj, prijatno raspoloženje, opuštenost, radost, smijeh, oduševljenje, sloboda izražavanja, tolerancija, demokratičnost, pluralizam ideja, alternativna mišljenja ne može se govoriti o potrebnoj emocionalnoj klimi, a time i o mogućem postizanju povoljnih rezultata“ (Ajanović i Stevanović,1998). Dakle, vidljivo je koliko socio-emocionalna klima koja postoji u razredu utječe na rad učenika. Nužno je postojanje optimalne razredne klime kako bi učenici produktivno radili. Kada učenici nemaju mogućnost rada u pozitivnom okruženju, onda je zaista teško postići dobre učinke rada, a još teže kretati se ka što boljem školskom uspjehu.

1.11 Pozitivna razredna klima

Nastavna klima je jedan od važnih pokazatelja kvalitete nastave. Ugodnu i poticajnu razrednu sredinu Glasser (1999) navodi kao jedan od šest uvjeta za kvalitetan rad u školi: razredna sredina mora biti ugodna i poticajna; od učenika treba tražiti da rade isključivo nešto korisno i najbolje što mogu; da ocjenjuju i poboljšavaju svoj rad jer kvalitetan rad uvijek godi i nikad nije destruktivan. Meyer (2005) navodi da poticajno ozračje učenja označuje nastavno ozračje obilježeno uzajamnim poštovanjem i respektom, pouzdanim pridržavanjem pravila, zajedničkom podjelom odgovornosti, pravednosti nastavnika prema svakom pojedincu i cijeloj grupi za učenje te skrb nastavnika za učenike i učenika međusobno, koje postupno objašnjava:

- a) uzajamno poštovanje ima psihološko-socijalnu dimenziju odnosa između nastavnika i učenika i učenika međusobno, te su jedna od temeljnih pretpostavki pozitivnog razrednog ozračja,
- b) pridržavanje pravila stvara pouzdanje u radne odnose; djeluje poticajno na nastavno ozračje i učinke učenja. Nastavnik mora jasno odrediti pravila i granice u okviru kojih se odvija nastava,

- c) zajednička podjela odgovornosti razvija osjećaj zajedništva i svijest o potrebi suradnje i zajedničkoj podjeli odgovornosti,
- d) pravednost nastavnika prema svakom pojedincu očituje se individualnim pristupom sukladno njegovim potrebama bez favoriziranja pojedinih učenika,
- e) skrb nastavnika za učenike i učenika međusobno manifestira se senzibilitetom, ljubavi i prijateljstvom. Na taj način razvijaju se pozitivni socijalni odnosi između nastavnika i učenika, te učenika međusobno.

Učenička motivacija ima izniman utjecaj na kvalitetu nastave i ishode učenja. Motivacija predstavlja aktivnost kojom ćemo učenike zainteresirati za daljnji rad, aktivirati ih, probuditi njihovu znatiželju i stvoriti optimalnu atmosferu za daljnje učenje. U tom smislu možemo govoriti o intelektualnoj motivaciji. Intelektualna motivacija podrazumijeva uvod u temu nastavnog sata na kognitivnoj razini, dok emocionalna motivacija podrazumijeva stvaranje emocionalne klime u razredu, pozitivnog ozračja i poticaja za učenje (Matijević i Radovanović 2011).

Elementi koji determiniraju razredno ozračje su: učiteljeva potpora, preopterećenje učenika nastavom te razredna kohezija i strah od školskog neuspjeha (Jurčić 2006). Isti autor apostrofira da razredno ozračje čine značajke koje generaliziraju cjelinu zbiljanja u razrednom odjelu, odnosno one značajke koje učenici i učitelji pripisuju cjelini zbiljanja u razredu za vrijeme nastave ili u izvannastavnim aktivnostima.

Kyriacou (2001) ističe važnost opuštenosti, srdačnosti i stalne poticaje uz smireno rješavanje učeničkog neposluha i uspostave reda umijećem djelotvorne organizacije i ustroja nastavnog sata te odnosa s učenicima utemeljena na međusobnom uvažavanju i razumijevanju. Učenička motivacija gradi se unutarnjom i vanjskom motivacijom te očekivanjem uspjeha. Unutarnja se motivacija temelji na znatiželji i zanimanju, a vanjska na sudjelovanju u različitim aktivnostima kako bi se postigao cilj ili svrha izvan aktivnosti (pohvala, nagrada, priznanje, poštovanje i divljenje kolega, izbjegavanje neugode i neuspjeha). Očekivanje uspjeha ovisi o umijeću određivanja stupnja težine postavljenih zadataka koji ne smiju biti prelagani ili preteški. Korištenje ukupnih potencijala motivacije podiže nastavu na očekivanu razinu pozitivnog

ozračja. Dva područja koja najviše utječu na odnos nastavnika i učenika su odnos prema učeničkim pogreškama i osobno zanimanje za učenički napredak.

Empatija je poželjna osobina nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu koja, prema Bratanić (1993), ima kognitivno-intelektualnu sastavnicu tj. promatranje druge osobe s njezine točke gledišta, preuzimanje uloge druge osobe u određenoj situaciji te afektivno-emocionalnu sastavnicu, tj. osjetljivost prema osjećajima druge osobe, sposobnost suosjećanja. Meyer (2005) apostrofira ako se ozračje za učenje doživljava pozitivno, učenici mogu uspješnije razvijati svoje sposobnosti i interese te time doći do boljih kognitivnih, metodičkih i društvenih postignuća u učenju.

Pozitivno razredno i nastavno ozračje podiže razinu komunikacije između nastavnika i učenika i učenika međusobno. Time se postižu pozitivni učinci u smislu motiviranosti, bržeg protoka informacija i usvajanja znanja uz osjećaj zajedništva. Uspjeh učenika je u izravnoj korelaciji s uspjehom nastavnika jer zajednički sudjeluju u istom složenom nastavnom procesu. Jensen (2003) ističe da kultura pokreće motivaciju i učenje.

Od iznimne je važnosti da su nastavnici suvremenih škola u stalnom procesu usvajanja novih znanja i sposobnosti i vještina kako bi mogli odgovoriti sve većim zahtjevima škola i društva u kontekstu multikulturalnosti, procesima integracije i inkluzije. Važnost ozračja u nastavi Jensen (2003) apostrofira navodeći citat iz knjige Josepha Pierce Kraj evolucije (1992) ... zapravo ne možemo poučavati učenike; jedino ih možemo staviti u okružje koje potiče njihovo unaprijed programirano učenje. Ova teza je posebno važna jer determinira ulogu nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu na suvremen način, u kojoj nastavnik stvara ozračje za usvajanje novih znanja, te nije u funkciji prijenosa znanja.

Jensen (2003) dalje ističe značenje sredine za učenje i njene karakteristike:

- a) spretno dizajnirana i pomno planirana pozitivna sredina može pridonijeti 25 posto poučavanju, a loše osmišljena sredina za učenje značajno odvratiti pažnju od procesa učenja;
- b) struktura učionice mora odražavati predmet, osobnost i ciljeve nastavnika prilagođene stupnju školovanja;

- c) poželjno je da učionice imaju puno svjetla, a da su zidovi svijetlih, toplih boja, da su ukrašeni radovima učenika (crteži, slike, umjetnički predmeti, poezija, citati slavnih osoba) ili sadržajima vezanim za nastavu (snaga poticaja s zidova, područje inspiracije);
- d) sredina za učenje mora biti interaktivna, zanimljiva, personalizirana i relevantna;
- e) u učionici mora biti više pokreta, poticaja i više perspektiva, te sukladno uvjetima rada u vanjskom okružju;
- f) uredna i čista učionica mora zadovoljiti sigurnosne standarde;
- g) neophodna je ugodna temperatura u prostoriji i prigodna rasvjeta;
- h) korištenje radne ploče za komunikaciju;
- i) potrebni su kvalitetni stolovi i stolice, također i promjene rasporeda i mjesta sjedenja učenika;
- j) uporaba pozadinske glazbe u svrhu određenih poželjnih promjena raspoloženja (Jensen 2003).

Pozitivno razredno ozračje podiže razinu motiviranosti i gradi pozitivne stavove učenika prema nastavi i na taj način učenici postižu znatno bolje rezultate učenja.

2. METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA

2.1. Problem istraživanja

Međuljudski odnosi sastavni su dio života, rada ili komunikacije. Od međuljudskih odnosa zavisi sam produkt i kvalitet kako odnosa, tako i rješenja određene situacije. Odgojno-obrazovni proces temelji se na kvalitetnom međuljudskom odnosu između učenika i nastavnika, koji je samim tim uvertira kvalitetnom produktu nastave. Razredni ugođaj je sa druge strane također jako bitna karakteristika odgojno-obrazovnog procesa. Razredni ugođaj i međuljudski odnosi direktno su povezani jedan sa drugim. Stoga, sam problem ovog istraživanja temelji se na odnosu između nastavnika i učenika, tj. didaktičkom trouglu i samog nastavnog okruženja.

2.2. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je praktični i sazajni problem koji istraživanje želi da riješi (Fajgelj, 2007). Predmet ovog istraživanja jeste istražiti determiniranost razrednog ugođaja odnosom nastavnik-učenik u JU OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“.

Putem anketiranja učenika i nastavnika u osnovnoj školi propitati i istražiti razredni ugođaj najbitnijih sudionika u nastavi. Nakon provedenog anketiranja učenika i nastavnika istražila su se obilježja i dimenzije razrednog ugođaja, klime učenika i nastavnika predmetne nastave i propitali odnosi nastavnika prema učeniku, te je na taj način u potpunosti navedeni predmet istraživanja bio sproveden i implementiran u praksu.

2.3. Cilj istraživanja

Cilj istraživanja jeste utvrditi odnose na relaciji učenik-nastavnik, te uvidjeti na koji način razredna klima utiče na stvaranje odnosa između nastavnika i učenika.

Cilj provedenog istraživanja bio je utvrditi kako učenici procjenjuju razredno-nastavno ozračje i komunikaciju nastavnika s učenicima u JU OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“. Dakle, istraživanjem se nastojalo ispitati percepciju učenika, tj. stepen slaganja ili neslaganja spram pojedinih činioca koji utječu na razredno-nastavnu klimu.

2.4. Zadaci istraživanja

- a. Teorijskom analizom predstaviti značaj razrednog ugođaja koji je determinisan odnosom između učenika i nastavnika.
- b. Ispitati percepciju učenika i nastavnika na koji način percipiraju odnos na relaciji učenik-nastavnik.
- c. Ispitati stavove učenika o uticaju ličnih osobina nastavnika na izgradnju kvalitetnog odnosa između učenika i nastavnika.
- d. Ispitati stavove nastavnika o faktorima koji utiču na izgradnju kvalitetnog odnosa između učenika i nastavnika.

2.5. Istraživačka pitanja

Glavno istraživačko pitanje:

Na koji način odnos između učenika i nastavnika determinira razredni ugođaj?

Istraživačka pitanja:

- a. Na koji način je teorijski predstavljena i prepoznata važnost razrednog ugođaja determinisanog odnosom između učenika i nastavnika?
- b. Koliko su učenici i nastavnici svjesni (ne)kvalitete odnosa koji se nalazi između njih?
- c. Na koji način lične osobine nastavnika mogu uticati na izgradnju kvalitetnog odnosa između učenika i nastavnika?
- d. Na koji način nastavnici rangiraju faktore međuljudskih odnosa koji utiču na odnose između nastavnika i učenika?

2.6. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom istraživanju metoda istraživanja koja će se koristiti jeste metoda teorijske analize i survey metoda. U nastavku ćemo detaljnije predstaviti svaku od njih.

Metoda označava smišljeni i ustaljeni postupak za postizanje nekog cilja, za ostvarenje neke praktične djelatnosti. Metode olakšavaju čovekovu djelatnost i čine je efikasnijom (Bandur i Potkonjak, 1999). S obzirom na samo navedeno značenje riječi metoda, bilo je potrebno koristiti metode koje su u praksi mogle da ostvare postavljeni cilj istraživanja, te efikasno doprinesu samoj elaboraciji navedene problematike. Survey metod (survey method) koristi se za ispitivanje stavova, vjerovanja, intencija ljudi (Cohen i sar., 2007). Ova metoda se koristila kako bi se propitalo mišljenje nastavnika i učenika. Metoda teorijske analize jeste metoda uz čiju pomoć na osnovu analize pedagoške teorije, pojmova, zakona, principa te na osnovu proučavanja pedagoške i druge literature omogućuje obogaćivanje fonda naučnog saznanja u pedagogiji (Kulenović, Z. i Slišković, M. 2013). Metoda teorijske analize u ovom radu služila je radi iščitavanja određenih tekstova, rječnika, enciklopedija, članaka, te njihovog analiziranja i skiciranja bilješki. Uz pomoć ove metode opisali smo predmet istraživanja, koristeći se određenim knjigama, enciklopedijama, rječnicima, člancima i sl.

2.7. Tehnike istraživanja

Anketa je metodološki postupak prikupljanja informacija o različitim pedagoškim pojavama i problemima primjetnom upitnika (anketnog lista) pri čemu ispitanici izražavaju svoje sudove i stavove biranjem ponuđenih alternativa ili dopisivanjem odgovora (Potkonjak i Šimleša, 1989). Anketiranjem, odnosno elektronskom anketom, nastojat ćemo dobiti odgovore od učenika i nastavnika na postavljena istraživačka pitanja i zadatke.

2.8. Instrument istraživanja

Anketni listić služi za prikupljanje podataka kao što su npr. opći podaci o pojedincu, stavovi i mišljenja o nekim pitanjima u manjim grupacijama ili većima (Andrilović, 1986). Anketni listić preuzet je od autora Franić (2018), Dević (2017) i Bizomec (2018) čime potvrđujemo relevantnost istraživanja. Anketni listići nalaze se u prilogu.

Na prvoj stranici anketnog upitnika ispitanicima su predočene osnovne informacije o istraživanju: autor istraživanja, svrha istraživanja, sadržaj anketnog upitnika, upute za rješavanje anketnog upitnika, garanciju anonimnosti i zahvalu za saradnju. Prvi dio upitnika je ispitao demografske podatke ispitanika, koji su uključivali spol, dob, razred, godine staža za nastavnike. Drugi dio anketnog upitnika sastojao se od 30 tvrdnji na koje su ispitanici trebali odgovoriti zaokruživanjem jednog broja na Likertovoj skali od 5 stupnjeva.

2.9. Uzorak

Istraživanje se uradilo u OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“. Uzorak čine nastavnici pomenute škole, tačnije 12 nastavnika, te učenici od V do IX razreda iste škole, njih 60.

Kada govorimo o učenicima, 31 ispitanik je muške populacije, dok je 29 ispitanika iz reda ženske populacije. Svi ispitanici su dobi od 10 do 15 godina života. Kao što smo već spomenuli, u uzorak spadaju učenici od V do IX razreda, i to:

Razred	Broj sudionika u istraživanju
Peti razred	8 učenika
Šesti razred	9 učenika
Sedmi razred	15 učenika
Osmi razred	12 učenika

Deveti razred	16 učenika
Ukupno	60 učenika

Od 12 nastavnika, pet ispitanika je muškog roda, dok je sedam ispitanika ženske populacije. Svi ispitanici su u dobnom intervalu od 27 do 56 godina. Kada je u pitanju radno iskustvo, do osam godina imamo četiri ispitanika, dok preko osam godina rada ima osam ispitanika.

3. ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

3.1 Rezultati istraživanja i interpretacija-učenici

Cilj istraživanja jeste utvrditi odnose na relaciji učenik-nastavnik, te uvidjeti na koji način razredna klima utiče na stvaranje odnosa između nastavnika i učenika.

Obzirom da je cilj provedenog istraživanja bio utvrditi kako učenici procjenjuju razredno-nastavno ozračje i komunikaciju nastavnika s učenicima u JU OŠ „Šejh Muhamed ef. Hadžijamaković“, istraživanjem se nastojalo ispitati percepciju učenika, tj. stepen slaganja ili neslaganja spram pojedinih činioca koji utječu na razredno-nastavnu klimu. Glavno istraživačko pitanje: Na koji način odnos između učenika i nastavnika determinira razredni ugođaj?

Obzirom da se radi o Likertovoj skali pitanja su konstruisana sa pozitivnom i negativnom percepcijom konkretnih situacija, a u zavisnosti od sadržaja pitanja. Međutim, odgovori su podjednaki za svako pitanje(po broju bodova koji nose). Stoga, pristupilo se razdvajanju pozitivnih i negativnih pitanja, a zatim ponderiranju odgovora po Likertovom sistemu.

Anketni listić je analiziran samo po krajnjim rezultatima odgovora na pitanje „slažem se“ i „ne slažem se“ u dvije kategorije: NEGATIVNA PERCEPCIJA ODNOSA (od „slažem se“ 60 poena do „ne slažem se“ 300 poena), POZITIVNA PERCEPCIJA (od „slažem se“ 300 poena do „ne slažem se“ 60 poena).

Za svaku kategoriju (negativnu i pozitivnu percepciju) izvršen je proračun aritmetičke sredine, proračun varijance i standardne devijacije. Nakon toga izračunat je i F-test (razlika između veće i manje varijance) uz korištenje C tablice graničnih vrijednosti.

U nastavku ćemo prikazati dobijene rezultate, te je bitno da naglasimo da se podaci ne mogu generalizirati, budući da je istraživanje sprovedeno na nivou samo jedne škole.

Drugo istraživačko pitanje je glasilo: „Koliko su učenici i nastavnici svjesni (ne)kvalitete odnosa koji se nalazi između njih?“, te smo shodno tome učenicima dali skalu procjene u kojoj su mogli da iznesu svoj stepen slaganja/neslaganja sa nekom od tvrdnji.

Tabela 2. Prikaz dobijenih odgovora od strane učenika na postavljene tvrdnje

TVRDNJA	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Neodlučan/a sam	Slažem se	U potpunosti se slažem
	f	f	f	f	f
<i>1. Nastavnici su strogi.</i>	13	24	19	4	0
<i>2. Nastavnici nam naređuju.</i>	19	24	10	6	1
<i>3. Nastavnici nas kažanjavaju (dodatnim zadacama, testovima ili sl.).</i>	21	26	8	4	1
<i>4. Nastavnici nas kritiziraju.</i>	16	15	13	14	2
<i>5. Nastavnici ističu da imaju moć te se ponašaju kao šefovi.</i>	26	19	6	7	2
<i>6. Nastavnici na nas vrše pritisak.</i>	22	15	10	9	4
<i>7. Nastavnici me razumiju.</i>	9	3	12	29	7
<i>8. Nastavnici prihvataju naša mišljenja.</i>	4	4	15	28	9
<i>9. Nastavnicima mnogo znače interesi i želje učenika.</i>	3	6	13	26	12
<i>10. Nastavnici su pravedni prema svim učenicima.</i>	5	5	17	15	18
<i>11. Nastavnicima se</i>	2	5	6	28	19

<i>možemo obratiti za pomoć.</i>					
<i>12. Nastavnici ističu samo greške učenika.</i>	12	24	7	12	5
<i>13. Nastavnici primjećuju samo pozitivne strane učenika.</i>	7	28	13	8	4
<i>14. Nastavnici su aktivno uključeni u nastavu i aktivnosti na satu.</i>	1	4	6	24	25
<i>15. Nastavnici realiziraju zanimljive časove.</i>	2	11	11	23	13
<i>16. Nastavnici sarađuju s nama na satu.</i>	1	4	9	30	16
<i>17. Nastavnici imaju za cilj samo da završe nastavnu jedinicu.</i>	19	24	7	4	6
<i>18. Čini mi se da nastavnici nisu zainteresirani za učenike ili nastavu.</i>	25	25	5	4	1
<i>19. Nastavnici se maksimalno angažuju na satu.</i>	3	7	12	22	16
<i>20. Kod nastavnika nema nikakvih pravila kojih se moramo pridržavati.</i>	17	29	7	6	1
<i>21. Nastavnici nas nazivaju pogrđnim imenima.</i>	42	17	0	0	1

22. <i>Nastavnici nas hvale i ohrabruju.</i>	4	5	8	27	16
23. <i>Nastavnici govore razumljivo.</i>	2	3	12	21	22
24. <i>Nastavnici nam se obraćaju s poštovanjem.</i>	1	9	11	23	16
25. <i>Nastavnici koriste humor u nastavi.</i>	3	9	15	22	11
26. <i>Nastavnici slušaju učenike kada im oni nešto govore.</i>	1	5	9	24	21
27. <i>Nastavnici su u razredu nasmijani i dobro raspoloženi.</i>	5	6	14	25	10
28. <i>Nastavniku je važno da se osjećamo prijatno na času.</i>	3	5	13	24	15
29. <i>Poštujem svoje nastavnike.</i>	1	1	4	17	37
30. <i>Smatram da nastavnik treba da bude autoritet na času.</i>	0	4	5	23	28
31. <i>Sa nastavnicima imam razvijen kvalitetan odnos.</i>	4	4	9	22	21

Analizirajući tabelu 2.primjećujemo da su stavovi učenika podijeljeni. Činjenica na osnovu dobijenih rezultata jeste da veliki broj učenika smatra da ima dobar odnos sa svojim

nastavnikom, te su sudeći po biranim tvrdnjama zadovoljni ponašanjem na nastavi i u odnosu sa njima.

Međutim, zanimljivo je da ukoliko pogledamo stupac „Neodlučan/a sam“ vidimo da se konstantno ponavlja određeni broj ispitanika, čime možemo zaključiti da učenici nisu željeli govoriti o navedenoj temi. Također, uviđamo da ipak postoji određeni broj učenika koji nije zadovoljan svojim odnosom sa nastavnicima, te nastavničkim ponašanjem tokom nastave, što itekako treba da bude alarm da se detaljnije ispita šta je to što učenicima kod određenih nastavnika ne odgovara, te da se pokuša iznaći neko najproduktivnije rješenje za obje strane. Bitno je naglasiti da postoji mogućnost društveno poželjnih odgovora, budući da je upitnik učenicima proslijedio pedagog škole.

Narednim pitanjem nastojali smo dobiti učeničku sliku o tome kako bi jedan kvalitetan nastavnik trebao izgledati, odnosno, koje osobine bi trebao posjedovati, budući da znamo šta stručna literatura izdvaja kao ključne osobine kod nastavnika.

Prikaz odgovora učenika na pitanje kako treba da izgleda jedan kvalitetan nastavnik?

1. Spremnost nastavnika da gradivo na što bliži i kreativniji način prenese učenicima.
2. Suosjećajnost, prijateljski stav i humor
3. Da ima kreativan i zanimljiv način realizacije nastave kako bi nas motivisao i držao nam pažnju.
4. Da ima jak autoritet, samopoštovanje, razumijevanje za učenike i visoko znanje.
5. Razumijevanje, strpljivost i humor su osobine koje bi jedan nastavnik trebao imati.

Analizom dobijenih odgovora mogli smo uočiti odgovore koji se često javljaju, čime uviđamo značaj istih za učenike. Već smo naveli koje su to osobine nastavnika koje su stručnom literaturom izdvojene kao ključne. Međutim osobine koje su učenicima važne jesu: humorističnost, pripremljenost za čas, empatija, prijatan pristup, poštovanje, autoritet i sl.

U 40% slučajeva učenici ne percipiraju nastavnike kao stroge, niti kao osobe koje naređuju. Čak 43% njih nastavnike ne doživljava kao izvor moći, niti pritiska. Oko 48% učenika izjavljuje da

ih nastavnici razumiju i prihvataju njihova mišljenja. Također smatraju da se mogu obratiti nastavniku za pomoć. Interesantan podatak jeste da 40% učenika smatra da nastavnici kod učenika ne ističu samo greške, te da 46% njih ujedno smatra da ne ističu samo pozitivne strane. Ovo bi moglo upućivati na balans u odgojnim metodama. Rezultati dobijeni na sprovedenoj anketi nadalje upućuju da učenici procjenjuju visoku motiviranost nastavnika da sarađuju s njima, da ih ne vrijeđaju, da ih poštuju, da ih ohrabruju i da koriste humor i pozitivno raspoloženje. Učenicima je veoma bitno da nastavnik govori razumljivo i jasno, te da nastavnici slušaju dok im se učenici obraćaju. Učenici smatraju da imaju poštovanja prema svojim nastavnicima i smatraju da nastavnik treba da bude autoritet na času.

Vodeći se navedenim odgovorima, možemo primjetiti da su učenici bazirani i na odgojno i na obrazovno područje, međutim, taj odgojni segment ipak prevladava. Učenicima je bitno da imaju prijatnu i ugodnu atmosferu sa nastavnicima, te da nastavnici budu pristupačni prema svim učenicima istom mjerom. Također, smatraju da je doza humora u nastavi neizostavna, kako bi radna atmosfera bila opuštenija, i samim tim produktivnija.

Jedno od pitanja, koje je usko vezano za prethodno, jeste šta je to što učenici najviše vole kod svojih nastavnika. U tabeli 4. ćemo izdvojiti neke od dobijenih odgovora, budući da se odgovori ponavljaju.

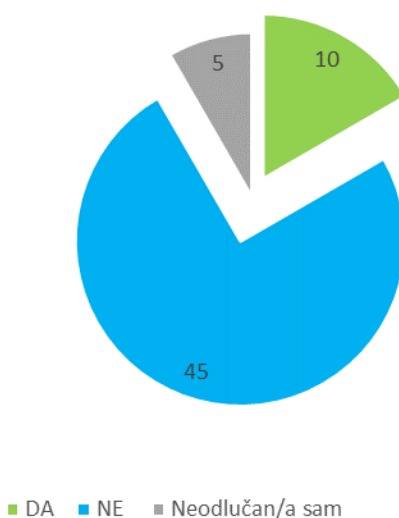
Tabela 4. Prikaz odgovora učenika na pitanje šta to najviše vole kod svojih nastavnika

1. Volim to što su nam podrška i što im se možemo obratiti za bilo šta.
2. Razumjevanje, humor i trud da nam što bolje objasne svoj predmet.
3. Volim to što nas poštuju.
4. Volim što žele da čuju naše ideje i što skupa rješavamo neke probleme.
5. Volim što koriste različite metode kako bi nam čas bio zanimljiviji.

Iz tabele 4. možemo primjetiti da učenici dijele mišljenje u oba postavljena pitanja kada je percepcija nastavnika u pitanju. Učenicima je bitno da nastavnik prenese znanje na njima blizak i kreativan način, ali da ne osjećaju pritisak i negativne emocije u radnoj atmosferi. Bitno je istaći

da djeca nastavnike percipiraju kao određeni vid podrške i modela, te da nastoje da održe kvalitetan odnos između njih.

Grafikon 1. Percepcije učenika o tome da li smatraju da je nastavnik odgovoran za njihov uspjeh, te da li je odgovornost za njih važna vrлина.

Iz grafikona 1. vidimo da se učenici ne slažu sa tvrdnjom da su nastavnici zaslužni za njihov uspjeh. Učenici smatraju da su nastavnici dobar temelj njihovog uspjeha, ali da su na osnovu svog rada, truda, znanja i odgovornosti postigli vlastiti uspjeh. Učenici koji smatraju da su nastavnici zaslužni za njihov uspjeh ističu kako nastavnici svojim prenosom znanja i trudom od njih grade uspješne učenike. Također, učenici ističu kako je odgovornost jako važna osobina za cjelokupni život, počevši od samog školovanja, zaposlenja i življenja. Odgovornost ih uči pravilima, poštovanju tuđeg i svog vremena, ali i ispunjavanju obaveza na vrijeme i u skladu sa potrebama.

Posljednje pitanje od učenika je tražilo da istaknu šta je to što bi promijenili kod svojih nastavnika. Neke od dobijenih odgovora ćemo predstaviti tabelarno.

Tabela 5. Prikaz odgovora učenika na pitanje šta bi promijenili kod svojih nastavnika

1. Kod svojih nastavnika ne bih ništa mijenjala.
2. Promijenila bih neznanje o korištenju tehnologije.
3. Promijenila bih stav nastavnika da su samo oni upravu i da naše mišljenje nije važno.
4. Promijenila bih način izvedbe nastave. Također, izbacila bih beskorisnu zadaću i dala nešto kreativnije.
5. Promijenio bih njihov pristup prema učenicima. Prema svim učenicima se treba isto ponašati.

Nakon cjelokupne analize učeničkih odgovora možemo primjetiti da su učenici zadovoljni odnosom učenik-nastavnik, te da činjenično postoje određene stvari koje nastavnik treba da izmjeni ili pospješi. Učenici itekako cijene zalaganje i trud nastavnika, njihovu empatiju i podršku, te nastoje da aktivno doprinose zdravom i kvalitetnom odnosu između njih.

3.2 Rezultati istraživanja i interpretacija-nastavnici

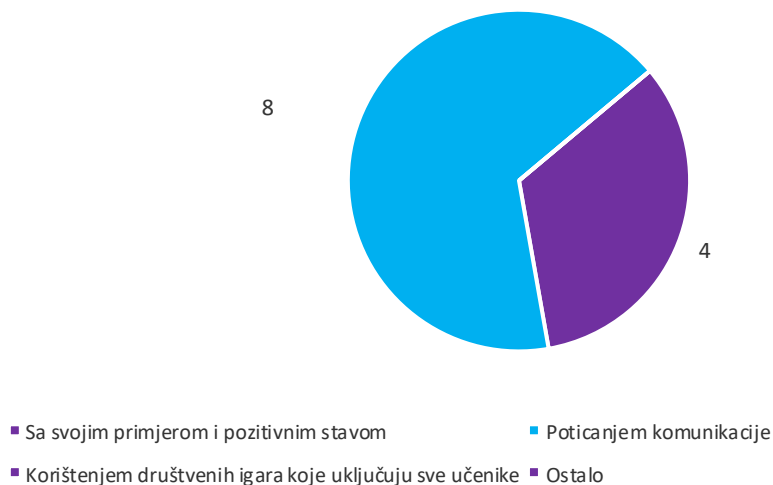
Željeli smo ispitati na koji način nastavnici percipiraju odnos sa učenicima, te koji su to po njima faktori koji utiču na jedan kvalitetan odnos.

Obzirom da se radi o Likertovoj skali pitanja su konstruisana sa pozitivnom i negativnom percepcijom konkretnih situacija, a u zavisnosti od sadržaja pitanja. Međutim, odgovori su podjednaki za svako pitanje(po broju bodova koji nose). Stoga, pristupilo se razdvajanju pozitivnih i negativnih pitanja, a zatim ponderiranju odgovora po Likertovom sistemu.

Anketni listić je analiziran samo po krajnjim rezultatima odgovora na pitanje „slažem se“ i „ne slažem se“ u dvije kategorije: NEGATIVNA PERCEPCIJA ODNOSA (od „slažem se“ 60 poena do „ne slažem se“ 300 poena), POZITIVNA PERCEPCIJA (od „slažem se“ 300 poena do „ne slažem se“ 60 poena).

Za svaku kategoriju (negativnu i pozitivnu percepciju) izvršen je proračun aritmetičke sredine, proračun varijance i standardne devijacije. Nakon toga izračunat je i F-test (razlika između veće i manje varijance) uz korištenje C tablice graničnih vrijednosti.

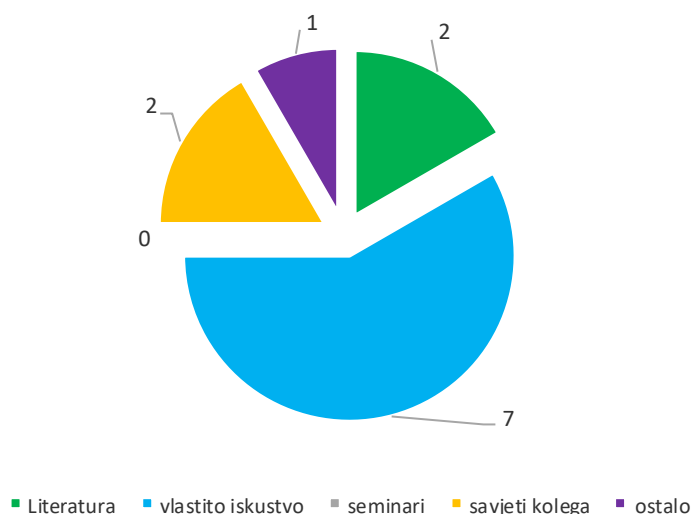
Grafikon 2. Prikaz dobijenih rezultata na pitanje na koji način nastavnici percipiraju odnos sa učenicima, te koji su to po njima faktori koji utiču na jedan kvalitetan odnos.

Da bi jedan odnos bio kvalitetan, osam nastavnika se izjasnilo da je komunikacija najbitniji faktor, dok četiri ispitanika odnos nastoje pospješiti svojim primjerom i pozitivnim stavom. Komunikacija je sastavni dio svakog odnosa, te da nedostatak kvalitetne komunikacije ne daje prostor za građenje bilo kakvog odnosa. Također, nastavnici smatraju da njihov primjer može biti dobar odnos za građenje kvalitetnog odnosa, budući da nastavnici svojim primjerom pokazuju prave i istinske vrijednosti za jednu osobu.

Pored navedenog, ispitanike smo pitali šta je to što najviše im pomaže kada je u pitanju vođenje razreda.

Grafikon 3. Prikaz dobijenih rezultata na pitanje šta najviše pomaže nastavnicima kada je u pitanju vođenje razreda.

Vlastito iskustvo je primaran faktor vođenja razreda za sedam ispitanika, dok literatura i savjeti kolega važni su za pet ispitanika. Shodno tome, svaki nastavnik ima svoj stil vođenja razreda koji je obogatio kako svojim, tako i tuđim iskustvima, te nastoji stvoriti jednu kvalitetnu koheziju. Stoga, dobili smo podatak da najveći broj ispitanika, tačnije devet, u razredu se pojavljuje u ulozi demokratskog vođe, čime nastoji da stvori jednu zdravu i timsku atmosferu, bogatu razumijevanjem i saradnjom. Tri ispitanika smatraju da se u nastavi pojavljuju kao autokratske vođe, dok je dva ispitanika u ulozi autoritarnog vođe. Ono što je bitno naglasiti jeste da sudeći po dobijenim odgovorima i objašnjenjima, nastavnici su imali dilemu oko značenja autokratskog i autoritarnog vođe. Također, nastavnici smatraju da je kombinacija tri navedena stila dobitna kombinacija, budući da djeca moraju mijenjati tok i fleksibilnost u toku nastave kako bi povećali pažnju i motivaciju.

Jedno od pitanja koje se ticalo razrednog ozračja, pred nastavnike je postavilo 18 tvrdnji koje su nastavnici trebali rangirati na osnovu stepena svog slaganja. U tabeli 6. predstaviti ćemo dobijene podatke.

Tabela 6. Prikaz dobijenih odgovora od strane nastavnika na postavljene tvrdnje

TVRDNJA	NIKAD	RIJETKO	ČESTO	VRLO ČESTO
	f	f	f	f
<i>1. Isključujem ponašanje koje naglašava osude i koristim govor koji ne uništava samopoštovanje učenika.</i>	0	1	4	7
<i>2. Težim zajedničkom rješavanju problema i ne namećem vlastita rješenja.</i>	0	0	4	8
<i>3. Jasno izražavam zahtjeve.</i>	0	2	2	8
<i>4. Pokušavam razumjeti učenike i suosjećati s njima.</i>			4	8
<i>5. Prihvatam i poštujem sve učenike jednako.</i>	0	0	2	10
<i>6. Na času razvijam i potičem komunikaciju (npr. društvenim igrama, radionicama).</i>	1	1	6	4
<i>7. Na času potičem razvoj zajedničkog identiteta i pripadanja skupini.</i>	0	0	0	0

<i>8. Na času se ponašam kao šef.</i>	0	1	6	5
<i>9. Strog/a sam nastavnik/ca.</i>	2	5	5	0
<i>10. Kritikujem svoje učenike.</i>	4	4	3	1
<i>11. Sa učenicima imam razvijen kvalitetan odnos.</i>	0	0	6	6
<i>12. Poštujem svoje učenike.</i>	0	0	4	8
<i>13. Bitno mi je da se učenici osjećaju prijatno na mom času.</i>	0	0	3	9
<i>14. Nasmijan/a sam i dobro raspoložen/a na svojim časovima.</i>	0	0	7	5
<i>15. Koristim humor u nastavi.</i>	0	1	5	6
<i>16. Učenici mi se mogu obratiti za pomoć ili savjet.</i>	0	0	3	9
<i>17. Postavljam pravila rada i ponašanja u razredu.</i>	0	1	4	7
<i>18. Dolazim pripremljen/a na svoj čas.</i>	0	0	3	9
<i>19. Ne zanimaju me mišljenja mojih učenika.</i>	8	3	1	0

Na osnovu dobijenih podataka, možemo zaključiti da nastavnici itekako nastoje da razredno ozračje bude kvalitetno i produktivno, te da se izbjegne stvaranje stresa i pritiska koji bi mogli loše da djeluju po odgojno-obrazovni proces. Možemo zaključiti da nastavnici nastoje učenike aktivno uključiti u nastavni proces, te stvoriti jedan zdrav međusobni odnos koji će biti temelj jedne kvalitetne zajednice i društva. Ključno je da nastavnik svojim modelom i stilom poučavanja postavi autoritet. Međutim, neizostavna je činjenica da djeca, ukoliko se pozovemo na prethodna pitanja, teže humoru u nastavi, građenju povjerenja i saradnje, te težnji da se svaki učenik tretira podjednako, kako bi se svačija potreba u konačnici zadovoljila.

Međuljudski odnosi su neizostavan segment funkcionisanja zajednice, te stoga, njegovi faktori primarno mjesto zauzimaju individualno, u zavisnosti od osobe do osobe. Nastavnicima smo ponudili faktore međuljudskih odnosa, te tražili od njih da rangiraju po svom nađenju koji je faktor primarniji od idućeg. Ono što možemo zaključiti, budući da nije bilo podudarnosti, što je bilo sasvim očekivano, jeste da nastavnici svoj primat u većini slučajeva daju upravo komunikaciji, odnosno, aktivnom slušanju, izbjegavanju „ti i ja“ poruka, te komunikacijskoj slobodi. Odmah zatim, na segmente komunikacije, nastavlja se razumijevanje i empatija, odnosno tolerancija i uvažavanje razlika. Bitno je naglasiti da nastavnici uviđaju značaj kvalitetne i zdrave komunikacije, te nastoje da ostvare što produktivniji odnos sa svojim učenicima. U konačnici, i nastavnici su imali isto pitanje kao i učenici, tačnije, trebali su da opišu kako po njima, treba da izgleda jedan kvalitetan nastavnik. Tabela ćemo predstaviti dobijene rezultate.

Tabela 7. Prikaz dobijenih podataka na pitanje kako izgleda kvalitetan nastavnik

1. Demokratski vođa koji je spreman na saradnju i ugodan rad.
2. Kvalitetan nastavnik je onaj nastavnik koji se svakodnevno edukuje i usavršava, kako bi svojim učenicima dao što kvalitetnije znanje i iskustva.
3. Kvalitetan nastavnik zna kada treba biti autoritet, a kada treba biti prijatelj.
4. Kvalitetan nastavnik mora biti empatičan, imati razumijevanje i toleranciju za svoje učenike, čak i onda kada oni misle da to ne zaslužuju.
5. Nastavnik mora da bude edukovan, spreman na saradnju i zajedničko donošenje odluka.

Iz tabele 7. možemo vidjeti dobijene podatke koji su se u suštini ponavljali. Također, možemo vidjeti da itekako postoji veza između percepcije učenika i nastavnika, kada je u pitanju profil nastavnika. Ono što je bitno jeste da su nastavnici svjesni da njihova pojava, odnosno sam posao, nije isključivo prijenos znanja, nego da imaju itekako veliki značaj u odgojnom segmentu učenika.

3.3 Testiranje značajnosti razlika t-testom

Kako bi ustanovili da li se statistički razlikuju rezultati ova dva uzorka po kategorijama pozitivne i negativne percepcije pristupilo se testiranju razlike između aritmetičkih sredina malih nezavisnih uzoraka.

Rezultati negativne percepcije:

Proračun	Rezultat
Standardna devijacija za učenike	28,91
Standardna devijacija za nastavnike	9,54
t - test	9,18 < 14,3 u C dodatku; nema statistički značajne razlike

Rezultati pozitivne percepcije:

Proračun	Rezultat
Standardna devijacija za učenike	23,45
Standardna devijacija za nastavnike	4,30
t - test	29,68 > 2,84 u C dodatku; postoji statistički značajna razlika

Obzirom da je ustanovljena statistički značajna razlika t- testom u domeni pozitivne percepcije, a između učenika i nastavnika, pristupilo se daljnjem proračunu.

Upotrebljena je metoda Cochran i Cox (1950.).

Dobiveni su sljedeći rezultati:

Standardna pogreška razlike između dvije aritmetičke sredine

$$s_{\bar{x}_1 - \bar{x}_2} = \sqrt{\frac{s_1^2}{N_1} + \frac{s_2^2}{N_2}} = 1,27$$

Naredni korak je bio izračunati t-test, koji u ovom slučaju iznosi t = 9,65.

Grafične vrijednosti t uz date stupnjeve slobode oba uzorka, a na razini 5% su:

$$t_1 = 2,10$$

$$t_2 = 2,12$$

Aproksimativna granična vrijednost t na razini značajnosti od 5% u ovom slučaju bila bi:

$$t = 1,15$$

Budući da je naš dobiveni t od ovako izračunate granične vrijednosti veći ($9,65 > 1,15$), možemo zaključiti da se ove dvije aritmetičke sredine značajno razlikuju na razini značajnosti od 5%.

Ovo ukazuje na statistički značajne razlike u pozitivnoj percepciji odnosa nastavnik-učenik.

4.Zaključak:

„Nastava je mnogo lakša nego odgoj. Za nastavu se mora samo nešto znati. Za odgoj se mora nešto biti.”

Adalbert Stifte

Razredno okruženje predstavlja ključnu komponentu odgojno-obrazovnog rada. Nije svejedno je li ta sredina konfliktuoza, ili nije, jer zdrava demokratska, kvalitetna klima i odnosi između učenika i nastavnika stvaraju temelje na kojima se zasniva cjelokupni nastavni proces. Velika je uloga nastavnika za uspostavljanje uspješne komunikacije u odgojno-obrazovnom procesu kao i njihove interakcijske povezanosti. Još kada ovome pridodamo kvalitetnu razrednu klimu imamo sve preduvjete ispunjene za dobar razvoj interpersonalnih odnosa unutar komunikacijskog aspekta odgojno-obrazovnog procesa.

Istraživanje koje smo sproveli ističe bitne karakteristike nastavnika kao личности, te možemo zaključiti da i nastavnici i učenici primat daju istim. Važno je da su nastavnici empatični, da imaju razumijevanja za svoje učenike, te da sama nastavna klima bude prožeta humorom i pozitivnim emocijama. Jedna od preporuka bi bila da nastavnici i dalje prilikom komunikacije sa učenicima koriste aktivno slušanje, izbjegavaju „ti i ja“ poruke, te daju prednost obostranoj komunikacijskoj slobodi.

Bitno je naglasiti da sama tema koja je od enormne vrijednosti, nije toliko istraživana, bar na našim prostorima. Jedna od mogućih preporuka bi bila da teorijsko istraživanje na našim područjima bude detaljnije predstavljeno i objašnjeno, na što bi se dakako naslonilo empirijsko istraživanje, koje bi dalo konkretne podatke i rezultate koji bi mogli pospješiti odgojno-obrazovni proces.

Ono što su učenici istakli jeste da njihovi nastavnici imaju mnogo lijepih osobina i karakteristika, te ne bi ništa mijenjali. Kako bi imali ugodnu atmosferu za rad, nastavnici i dalje trebaju da se suosjećaju sa učenicima, pokazuju prijateljski stav i što češće koriste humor u nastavi. Učenici bi trebali više izgrađivati pozitivne socijalne odnose i međusobno se pomagati.

Također, učenicima je jako važno da nastavnici koriste kreativan i zanimljiv način realizacije nastave, a sve to radi motivacije učenika tokom časova. Teorija naglašava kako upotreba humora i smisao za humor može pomoći u uspostavi razumijevanja pozitivnog razrednog ozračja

(Kyriacou 2000). Također provedeno istraživanje nam je potvrdilo da je humor veoma bitan u nastavi.

Možemo primijetiti da su učenici zadovoljni odnosom učenik-nastavnik, te da činjenično postoje određene stvari koje nastavnik treba da izmjeni ili pospješi. Učenici itekako cijene zalaganje i trud nastavnika, njihovu empatiju i podršku, te nastoje da aktivno doprinose zdravom i kvalitetnom odnosu između njih.

Također, bitno je naglasiti vezu između percepcije učenika i nastavnika, te da su nastavnici svjesni da njihova pojava, odnosno sam posao, nije isključivo prijenos znanja, nego da imaju itekako veliki značaj u odgojnom segmentu učenika. Preporuka bi bila da nastavnici podstiču cjelokupni učenički razvoj, podstiču pozitivnu komunikaciju, uvažavaju stavove i razmišljanja učenika.

Od nastavnika se očekuje da pored poučavanja učenika, shvataju njihove potrebe, probleme, interese, te da sa učenicima grade međusobni odnos na način da im budu osobe od povjerenja. Kako bi nastavnici mogli individualno pristupiti svakom učeniku, potrebno je svakog učenika upoznati, saznati kako se to učenici osjećaju i kako oni percipiraju odgojno-obrazovni proces. Na osnovu ponašanja nastavnika, učenik izgrađuje sliku o njemu. Na taj način učenik primjećuje pozitivne ili negativne karakteristike nastavnika.

Za uspješnost zajedničkog rada i uspješnost nastave bitno je da li su gledišta nastavnika i gledišta učenika usklađena ili ne. Neprimjerena i iskrivljena nastavnikova percepcija o pojedinom učeniku može ugroziti sliku koju učenik ima o sebi, razoriti njegovo povjerenje u vlastite snage te ga toliko demotivirati da se obeshrabri i izgubi volju za učenjem. Pri tome vrlo je bitno uvažiti i istraživati odgojno-obrazovne fenomene iz perspektive učenika, a kao nastavnici staviti se u učenički način razmišljanja te odbaciti moguće predrasude o učenicima. Kako bi odnos nastavnika prema učenicima bio pozitivan i prijateljski, nastavnik bi trebao što više koristiti demokratski stil komuniciranja, pri tome primjereno koristiti verbalnu komunikaciju, te osvijestiti svoju neverbalnu komunikaciju, koja u određenim slučajevima može imati i veći utjecaj od verbalne poruke.

Učenici bi trebali više izgrađivati pozitivne socijalne odnose i međusobno se pomagati.

Obzirom da učenici percipiraju i doživljavaju svoj razred, najbitnije za jednog učenika je da se osjeća socijalno prihvaćenim, a ne odbačenim u razredu.

Dobiveni rezultati upućuju na statistički značajnu razliku u pozitivnoj percepciji odnosa nastavnik-učenik. Ovo se može interpretirati na više načina. Prvenstveno može da se radi o subjektivnom iskrivljenju i nemanju realnih pokazatelja kako bi taj odnos trebao da funkcioniše. Međutim, mogu da se intepretiraju i kao pokazatelj upotrebe autoriteta koji počiva na moći, a ne

na obostranom poštovanju od strane nastavnika, te se na tome treba raditi edukacijom. Edukacija bi trebala da obuhvata obje strane, te da uključuje razvoj komunikacionih vještina.

Ovim bi se otvorilo polje za novo istraživanje, ali i preporuka za unapređenje odnosa aktivnih sudionika nastavnog procesa.

Samo istraživanje će biti predstavljeno školi, te će nastavnici imati priliku uvidjeti greške koje će moći ispraviti, ali biće u prilici spoznati i sve pozitivne efekte svoga rada.

5. Literatura:

1. Anđić, D., Pejić-Papak, P., Vidulin-Orbanić, S. (2010). Stavovi studenata i učitelja o razrednom ozračju kao prediktoru kvalitete nastave u osnovnoj školi. *Pedagogijska istraživanja*, 7(1), 67-83.
2. Bašić, S. (2009), *Nastavni stil i disciplina Radni materijal za stručno usavršavanje učiteljica i učitelja engleskog jezika, mentora, savjetnika, voditelja ŽSV-a.*, Sisak: Osnovna škola Ivana Kukuljevića. Dostupno na: <https://vdocuments.net/nastavni-stil-i-disciplina.html> Pristupljeno: 20.2. 2021. godine
3. Bošnjak, B. (1997). *Drugo lice škole*, Zagreb: Alinea.
4. Brtan, A. (2018), *Razredno-nastavno okruženje i učinkovitost škole*, Osijek: Filozofski fakultet .
5. Buljubašić- Kuzmanović, V. (2016). *Socijalna kultura škole i nastave*, Osijek: Filozofski fakultet Osijek.
6. Bratanić, M. (1993). *Mikropedagogija*, Zagreb: Školska knjiga.
7. Bratanić, M. (1996). *Paradoks odgoja*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
8. Bognar, L., Matijević, M. (2005). *Didaktika*, Zagreb: Školska knjiga.
9. Cohen, L., Manion, L., Marrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Jastrebarsko: Naklada Slap
10. Cowley, S. (2006.). *Tajne uspješnog rada u razredu: vještine, tehnike i ideje*, Zagreb, Školska knjiga.
11. Ćatić, R. (2004), *Komparativna pedagogija*, Zenica: Pedagoški fakultet.
12. Domović, V. (2003). *Školsko ozračje i učinkovitost škole*, Jastrebarsko: Naklada Slap.

13. Desforges, C. (2001), *Uspješno učenje i poučavanje: psihologijski pristupi*, Zagreb:Educa.
14. Dević, J. (2017), *Poželjne osobine nastavnika u osnovnoj školi*, Zadar: Sveučilište u Zadru.
15. Đigić, G. (2013). Ličnost nastavnika i stilovi upravljanja razredom dostupno na: <https://fedorani.ni.ac.rs/fedora/get/o:812/bdef:Content/get>.
16. Đorđević, B., Đorđević, J. (1988), *Učenici o svojstvima nastavnika*, Beograd: Prosveta.
17. Fajgelj, S. (2007). *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd: Centar za primjenjenu psihologiju.
18. Glasser, William. 1999. *Nastavnik u kvalitetnoj školi*. Educa. Zagreb
19. Gordon, T. (2001), *Kako biti uspješan nastavnik*, Beograd: Kreativni centar.
20. Ilić, I. et al. (2012), *Upravljanje razredom*, Zagreb: Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih u suradnji s British Councilom. Dostupno na: http://www.asoo.hr/UserDocsImages/upravljanje_razredom_1.pdf
21. Ivanek, P., Musić, H. (2012). Stil rada nastavnika kao faktor sukoba u komunikaciji između učenika i nastavnika. U: *EDUCA*, V (5), 113-124.
22. Jensen, Eric. 2003. *Super-nastava; Nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*. Educa. Zagreb
23. Jurić, V. (1993). Školska i razredno-nastavna klima. U: Drandić, B. (ur.), *Priručnik za ravnatelje odgojno-obrazovnih ustanova*. Zagreb: Znamen.
24. Jurić, V. (2004), *Metodologija rada školskog pedagoga*, Zagreb:Školska knjiga.
25. Juričić, M. (2006), *Učeničko opterećenje nastavom i razredno-nastavno ozračje*. *Odgojne znanosti*, 8(2), 329-346.
26. Jurčić, M. (2014). *Kompetentnost nastavnika – pedagoške i didaktičke dimenzije*. *Pedagojska istraživanja*, 11(1), 77-93.
27. Klaić, N., Anić, Š., Domović, Ž. (1998), *Rječnik stranih riječi*, CIP - Katalogizacija u publikaciji Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb
28. Kulenović, Z., Slišković, M. (2013) *Metodologija znanstveno istraživačkog rada*
29. Kyriacou, C. (2001), *Temeljna nastavna umijeća*, Zagreb: Educa.
30. Loukas, A. (2007), *What Is School Climate?*. *Leadership Compass*, 5(1), 1-3.

31. Lasić, K. (2015), Uloge nastavnika u tradicionalnoj i kvalitetnoj školi. *Putokazi*, 3 (2), 101-110.
32. Matijević, Milan; Radovanović, Diana. 2011. Nastava usmjerena na učenika. Prinosi razvoju metodika nastavnih predmeta u srednjim školama. Školske novine. Zagreb.
33. Meyer, H. (2005), *Što je dobra nastava*, Zagreb: Erudita.
34. Milenović, Ž. (2010). Stil vodstva nastavnika u osnovnoj školi, Radovi Filozofskog fakulteta Univerziteta u Banjaluci, broj 13, str. 213-222
35. Mlinarević, V. (2002). Učitelj i odrednice uspješnog poučavanja. *Život i škola*, 47(7), 140-141.
36. Musić, H. (2009), *Mikroorganizacija nastave – determinanta odnosa između učenika i nastavnika*, Tuzla: Off set.
37. Muminović, H. (2013), *Osnovi didaktike*, Sarajevo: DES doo.
38. Matijević, M. (1997), Odnos odgojno-obrazovnog ozračja i drugih čimbenika nastave i učenja. U: Vrgoč, H., Bošnjak, B. (ur.) *Školsko i razredno-nastavno ozračje: put prema kvalitetnijoj hrvatskoj školi i nastavi: zbornik stručno-znanstvenog skupa*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 76 - 78.
39. Petz, B. (1997), *Osnovne statističke metode za nematematičare*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
40. Petrović-Bjekić, D. (1997), Dinamičke osobine ličnosti nastavnika i uspešnost u nastavi. *Psihologija*, 1-2: 93-110. Dostupno na: <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0048-5705/1997/0048-57059702093P.pdf> Pristupljeno: 20.2. 2021. godine
41. Potkonjak, V., Simleša, P. (1989), *Pedagoške enciklopedija 2*, Beograd: Zavod za u
- Stevanović, M. & Ajanović, Dž. (1998), „Školska pedagogija“, Sarajevo: Prosvjetni list.džbenike i nastavna sredstva.
42. Stevanović, M. & Ajanović, Dž. (1998), „Školska pedagogija“, Sarajevo: Prosvjetni list.
43. Sučević, V., Cvjetičanin, S., Sakač, M. (2011). Obrazovanje nastavnika i učitelja u europskom konceptu kvalitete obrazovanja zasnovanom na kompetencijama. *Život i škola*, 25(1), 11-23.
44. Stojak, R. (1990). *Metoda analize sadržaja*, Sarajevo: Institut za proučavanje nacionalnih odnosa.

45. Šimunović, Z. (2012), Poželjne osobine učitelja nastave instrumenta u glazbenoj školi. *Život i škola*, 58(1): 167–176. Dostupno na: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=125436 Pristupljeno: 21.2.2021. godine
46. Šimić Šašić, S. (2011), Interakcija nastavnik-učenik: Teorije i mjerenje. *Psihološki teme*, 20(2), 233-260.
47. Trankiem, B. (2009), *Stres u razredu*, Zagreb:Profil.
48. Tinjak, M. (2006), *Socijalna i emocionalna atmosfera u razredu*, Novi Muallim/časopis za odgoj i obrazovanje, broj 29.,
49. Vučak, S. (2001). Školska zbilja, Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor
50. Vrgoč, H. (1997). Školsko i razredno-nastavno ozračje u funkciji unapređivanja odgoja i obrazovanja. U: Vrgoč, H., Bošnjak, B. (ur.) *Školsko i razredno-nastavno ozračje: put prema kvalitetnijoj hrvatskoj školi i nastavi: zbornik stručno-znanstvenog skupa*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor, str. 9 - 16.
51. Vukasović, A. (1990), *Pedagogija*, Zagreb: Somobor.
52. Vujević, M. (2002). *Uvođenje u znanstveni rad*, Zagreb: Školska knjiga
53. Zierer, K. (2011), Didactics Textbooks in Germany and the USA: a comparative study of eclecticism, selection and integration. *Research in Comparative and International Education*, 6(2), pp. 147-160. Pristupljeno: 21.2.2021. godine.

6. PRILOZI

Prilog br.1 Anketa za učenike

Lijep pozdrav dragi učenici,

pred vama se nalazi anketa koja će služiti u svrhu istraživanja magistarskog rada na temu "Determiniranost razrednog ugođaja odnosom učenik-nastavnik". Jako nam je važno da znate da vaši odgovori će biti anonimni, te slobodno možete da iznesete svoj stav i mišljenje povodom ove teme. Molimo vas da budete što iskreniji kako bi mogli da dobijemo što kvalitetniji prikaz i rezultate ovog istraživanja. Ugodan rad i hvala na saradnji!

1. Pred Vama se nalaze neke opće informacije o Vama te Vas molim da ih ispunite na način da ih ili zaokružite ili napišete:

a) Spol (zaokružite): M Ž

b) Dob (navedite): _____

c) Razred: _____

d) Škola (navedite naziv): _____

2. Pred Vama se nalazi upitnik o Vašem viđenju nastavnika u Vašoj školi – ponašanje nastavnika i njihov odnos prema Vama. Upitnik se odnosi samo na one nastavnike koji Vama predaju. Molim Vas da na tvrdnje odgovorite zaokruživanjem broja od 1 do 5, pri čemu brojevi znače slijedeće:

1 – Uopšte se ne slažem

2 – Ne slažem se

3 – Neodlučan/a sam

4 – Slažem se

5 – U potpunosti se slažem

TVRDNJA	Uopšte se ne slažem	Ne slažem se	Neodlučan/a sam	Slažem se	U potpunosti
---------	------------------------	-----------------	--------------------	-----------	-----------------

					se slažem
1. Nastavnici su strogi.					
2. Nastavnici nam naređuju.					
3. Nastavnici nas kažnjavaju (dodatnim zadaćama, testovima ili sl.).					
4. Nastavnici nas kritiziraju.					
5. Nastavnici ističu da imaju moć te se ponašaju kao šefovi.					
6. Nastavnici na nas vrše pritisak.					
7. Nastavnici me razumiju.					
8. Nastavnici prihvataju naša mišljenja.					
9. Nastavnicima su bitni moji interesi i želje					
10. Nastavnici su pravedni prema svim učenicima.					
11. Nastavnicima se možemo obratiti za pomoć.					
12. Nastavnici ističu i pozitivne stvari kod učenika, a ne samo greške.					
13. Nastavnici su aktivno uključeni u nastavu i aktivnosti na satu.					
14. Nastavnici se dobro pripremaju za sat.					
15. Nastavnici surađuju s					

nama na satu.					
16. Nastavnicima nije bitno što učenici rade na satu, nego im je bitnije održati predavanje o određenoj nastavnoj temi.					
17. Čini mi se da nastavnici nisu zainteresirani za učenike ili nastavu.					
18. Nastavnici se maksimalno trude na satu.					
19. Kod nastavnika nema nikakvih pravila kojih se moramo pridržavati.					
20. Nastavnici nas nazivaju pogrdnim imenima.					
21. Nastavnici nas hvale i ohrabruju.					
22. Nastavnici imaju oštar glas.					
23. Nastavnici govore razumljivo.					
24. Nastavnici nam se obraćaju s poštovanjem.					
25. Nastavnici koriste humor u nastavi.					
26. Nastavnici slušaju učenike kada im oni nešto govore.					
27. Nastavnikov govor tijekom ukazuje na to da je opušten i					

otvoren.					
28. Nastavnici se podsmjehuju ili prave grimase kada učenici nešto kažu.					
29. Nastavnici nas gledaju u oči kada s nama pričaju.					
30. Nastavnici su u razredu vrlo često nasmijani i dobro raspoloženi.					
31. Nastavniku je važno da se osjećamo prijatno na času.					
32. Poštujem svoje nastavnike.					
33. Smatram da nastavnik treba da bude autoritet na času.					
34. Sa nastavnicima imam razvijen kvalitetan odnos.					

1. Možete li opisati kako bi po Vama trebao izgledati kvalitetan nastavnik? Koje osobine bi trebao imati?
2. Smatrate li da je za Vaš uspjeh zaslužan/odgovoran nastavnik? Obrazložite karakteristike odgovornog nastavnika? Zašto je odgovornost važna vrlina po Vama?
3. Šta najviše volite kod svojih nastavnika?
4. Što biste promijenili kod svojih nastavnika?

Prilog br.2 Anketa za nastavnike

Poštovanje,

pred Vama se nalazi anketa koja će služiti u svrhu istraživanja magistarskog rada na temu "Determiniranost razrednog ugođaja odnosom nastavnik-učenik". Anketa je anonimna, te će se podaci koristiti samo u navedenu svrhu. Molimo Vas da budete što objektivniji, kako bi konačni ishod odgovora dao kvalitetnu percepciju istraživanju. Unaprijed Vam hvala za vrijeme i saradnju!

1. Pred Vama se nalaze neke opće informacije o Vama te Vas molim da ih ispunite na način da ih ili zaokružite ili napišete:

a) Spol (zaokružite): M Ž

b) Dob (navedite): _____

c) Ukupan broj godina rada: _____

2. Mislite li da ste kao učitelj početnik bili dovoljno osposobljeni za vođenje svojeg razreda?

a) Da

b) Djelomično

c) Ne

d) Ne znam što to uopće znači i zašto je potrebno

3. Što Vam predstavlja najveću pomoć u vođenju razreda?

a) Literatura

b) Vlastito iskustvo

c) Seminari

d) Savjeti kolega

e) Nešto drugo

4. U kojoj se ulozi najviše pojavljujete na Vašem času?

a) U ulozi autokratskog vođe

b) U ulozi autoritarnog vođe

c) U ulozi demokratskog vođe

d) Nešto drugo _____

ZAŠTO?

_____.

5. Koji od sljedećih načina najviše doprinosi uspostavi dobrog međusobnog odnosa?

a) Sa svojim primjerom i pozitivnim stavom.

b) Poticanjem komunikacije

c) Korištenjem društvenih igara koje uključuju sve učenike

d) Nešto drugo _____

ZAŠTO?

_____.

6. U tabeli su navedeni elementi razrednog ozračja. Upišite znak >>X<< na pripadajuće mjesto koje se odnosi na učestalost korištenja (nikad, rijetko, često, vrlo često) i najbolje opisuje ozračje u Vašem razredu.

7. Pred Vama se nalaze faktori međuljudskih odnosa. Molimo Vas da navedene faktore poredate po individualnoj važnosti i primjeni.

- a. Aktivno slušanje,
 - b. empatija,
 - c. izbjegavanje “ti poruka”,
 - d. usklađenost verbalne i neverbalne komunikacije,
 - e. komunikacijska sloboda,
 - f. tolerancija i socijalna osjetljivost,
 - g. saradnja
 - h. razumjevanje,
 - i. uvažavanje razlika.
-

8. Možete li opisati kako bi po Vama trebao izgledati kvalitetan nastavnik? Koje osobine bi trebao imati?

TVRDNJA	NIKAD	RIJETKO	ČESTO	VRLO ČESTO
1. Isključujem ponašanje koje naglašava osude i koristim govor koji ne uništava samopoštovanje učenika.				
2. Težim zajedničkom rješavanju problema i ne namećem vlastita rješenja.				
3. Jasno izražavam zahtjeve.				
4. Trudim se da teme na tematskim raspravama približim učenicima.				
5. Pokušavam razumjeti učenike i suosjećati s njima.				
6. Prihvaćam i poštujem sve učenike jednako.				

7. Na času razvijam i potičem komunikaciju (npr. društvenim igrama, radionicama).				
8. Na času potičem razvoj zajedničkog identiteta i pripadanja skupini.				
9. Na času se ponašam kao šef.				
10. Stog/a sam nastavnik/ca.				
11. Kritikujem svoje učenike.				
12. Sa učenicima imam razvijen kvalitetan odnos.				
13. Poštujem svoje učenike.				
14. Bitno mi je da se učenici osjećaju prijatno na mom času.				
15. Nasmijan/a sam i dobro raspoložen/a na svojim časovima.				
16. Koristim humor u nastavi.				
17. Učenici mi se mogu obratiti za pomoć ili savjet.				
18. Postavljam pravila rada i ponašanja u razredu.				
19. Dolazim pripremljen/a na svoj čas.				
20. Ne zanimaju me mišljenja mojih učenika.				